

E hlalotswe e
bile e tsamaelana
le CAPS

Kereiti

2

Bokgoni ho tsa
Bophelo ka SESOTHO
Buka ya 2
Kotara ya 3 & 4

ISBN 978-1-4315-0269-1

9 781431 502691

LIFE SKILLS IN SESOTHO
GRADE 2 – BOOK 2
TERMS 3 & 4

ISBN 978-1-4315-0269-1

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

15th Edition

Workbooks available in this series:

- Grade R (in all official Languages);
- Literacy/Home Language Grades 1 to 6 (in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 4 to 9 (in Afrikaans and English);
- Life Skills Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages); and
- Grades 1 to 6 English First Additional Language.

Lebitso:

Phaposi:

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

lenaneo

Kotara ya 3	Leqephe
33 Hobaneng mobu o le bohlokwa ho rona?.....	2
34 Bohlokwa ba mobu	4
35 Tse ding hape ka mobu.....	6
36 Ho sebetsa ka mobu	8
37 Dipalangwang tsa tsela: mmileng	10
38 Dipalangwang tsa seporo: Terene.....	12
39 Dipalangwang tsa moyeng: sefofape.....	14
40 Dipalangwang tsa metsing	16
41 Tseba haholwanyana ka dipalangwang tsa metsing.....	18
42 Dipalangwang tsa setjhaba	20
43 Polokeho mmileng.....	22
44 Melao ya tsela	24
45 Bana ba sekolo ba laolang sephet-hephethe.....	26
46 Thuso ya balaolasephethephethe	28
47 Batho ba bangata ba re thusang.....	30
48 Mosebetsi o motle setjhabeng	32

Kotara ya 4	Leqephe
49 Naha ya rona, Afrika Borwa.....	34
50 Folakga ya rona ya naha	36
51 Pina ya setjhaba le seabo sa sefoka sa naha ya rona	38
52 Sefoka se setjha sa Afrika Borwa	40
53 Mekgwa e fapaneng ya ho buisana	42
54 Ho buisana ka ho ngola le ka mantswe.....	44
55 Tsela tse ding tsa ho etsa puisano	46
56 Ho buisana ka papatso le ka mmimo	48
57 Re buisana jwang ha re sa utlwe?	50
58 Re buisana jwang ha re sa bone?	52
59 Bosiu le motshehare	54
60 Ditoro le ditakatso bosiu.....	56
61 Mosebetsi wa bosiu le motshehare.....	58
62 Ho etsa mosebetsi o motle bosiu	60
63 Diphoofolo tsa bosiu	62
64 Phoofolo e dulang e bolokelehile bosiu	64

Mme. Siviwe Gwarube,
letona la Lafapha la
Thuto ya Motheo

Ngaka Reginah Mhaule,
Motlatsi wa Letona la
Thuto ya Motheo

Dibuka tsena tsa tshebetso di etseditswe bana ba Afrika Borwa tlasa boetapele ba Letona la Thuto ya Motheo, Mme. Siviwe Gwarube, mmoho le Motlatsi Letona la Thuto ya Motheo, Ngaka Reginah Mhaule.

Dibuka tsa tshebetso tsa Rainbow di bopa karolo ya Lefapha la Thuto ya Motheo, ya thuso e reretsweng ho netefatsa tshebetso ya baithuti ba Afrika borwa dikereiting tse qalang tse tsheletseng. Jwaleka e nngwe ya dintlha tsa bohlokwa tsa Moralo wa Tshebetso ya Mmuso, projeke ena e etsahetse ka tshehetso ya letlole la Polokelo la Setjhaba. Sena se entse hore Lefapha le etse dibuka tsena tsa tshebetso ka dipuo tsohle tsa semmuso, ntle le tefello ya letho.

Re tshepa hore, matitjhere a tla fumana dibuka tsa tshebetso di le bohlokwa mosebetsing wa bona wa letsatsi le letsatsi, le ho etsa bonnete ba hore baithuti ba bona ba etsa kharikhulamo yohle. Re nkile boikarabelo ba ho tataisa titjhere mosebetsing ka enngwe le enngwe ya mesebetsi, ka ho kenyelletsa motshwao a bontshang hore na seo barutwana ba tshwanelang ho se etsa ke sefe.

Re a kgolwa hore bana ba tla natefelwa ke ho sebetsa ka buka ena ha ba ntse ba hola le ho ithuta, le hore wena titjhere, o tla natefelwa mmoho le bana.

Re le lakalletsa katleho ho sebediseng dibuka tsena tsa tshebetso.

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
Fifteenth edition 2025

ISBN 978-1-4315-0269-1

This book may not be sold.

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

Kereiti 2

Bokgoni ho tsa Bophelo
ka **SESOTHO**
Buka ya 2

Buka ena ke ya:

Ha re baleng

Hobaneng mobu o le bohlokwa ho rona?

Batho ba hloka mobu hore ba phele. Lefatshe leo re phelang ho lona le entswe ka mobu. Re aha matlo a rona mobung, re lema le dijalo mobung hore re di je. Diphoofolo le tsona di hloka mobu. Dipodi le dikgomo di ja jwang le dimela tse ding tse melang mobung. Diphoofolo tse ding tse nyane jwale ka mmutlanyana le ditweba, le dikokonyana tse nyane tse kang bohloa le diboko, di phela mobung.

Ho na le mefuta e meraro ya mobu.

Mobu wa lehlabathe

Ha o ka sidila o mong wa mobu ona ka menwana ya hao o tla utlwa hore o thata, o tiile mme o lehlabathe. Ha o tshela metsi mobung o lehlabathe, a phalla ka potlako ho feta, mme a hohola le lehlabathe le leng. Dimela ha di mele hantle mobung ona o mmala o hlakileng.

Mobu o lehlabathe

Letsopa

Mobu o mong o utlwahala e ka ke letsopa. Ha o kolobisa mobu ona o kgomarela mmoho. O ka etsa ntho tsa mefuta yohle ka letsopa le metsi, jwaloka dikopi le dikotlolo le diphoofolo tsa letsopa, empa ho thata ho lema dijalo mobung wa letsopa. Ha pula e nele, letsopa le tshwara metsi nako e telele, mme dijalo tse holang moo di ba metsi haholo.

Mobu o letsopa

Letsatsi:

Selokwe

Selokwe ke mobu o motle ka ho fetisisa bakeng sa peo le dijalo. Ha e be mongobo haholo kapa hona ho oma haholo. E tshwana le lehlabathe le kopantsweng le letsopa, empa hangata ka mmala e ntshofetse.

Mobu o selokwe

Ha re etseng

Fumana hore le na le mobu wa mofuta ofe sekolong sa heno.

- Tsamaya hohle lebaleng la sekolo le motswalle wa hao le shebe hore na le ka fumana lehlabathe, letsopa kapa selokwe.
- Tlisang mobu ka phaposeng ka mabekere, mekotlana kapa ka dipitsana ho tswa dibakeng tse fapaneng
- Tshwaya setshelo 1, 2, le 3.

Ha re bueng

Bua le motswalle wa hao ka mobu oo le o tlisitseng ho tswa lebaleng la sekolo. Araba dipotso tsena ka mofuta o mong le o mong wa mobu.

- Mobu o tshwana le eng?
- Mobu o tshwareha jwang?
- Na ho ne ho na le dimela tse kamelang mobung ona?

Ha re ngoleng

Tlatsa dibaka tseo o fumaneng mobu ho sona kholomong ya pele mme o kgabise dikarabo tse nepahetseng ka mmala.

O fumane mobu hokae?	O utlwahala jwang?			Na ho ne ho na le dimela tse ka melang ho ona?	
	Omme	letsopa	foforeha	ee	tjhe
	Omme	letsopa	foforeha	ee	tjhe
	Omme	letsopa	foforeha	ee	tjhe

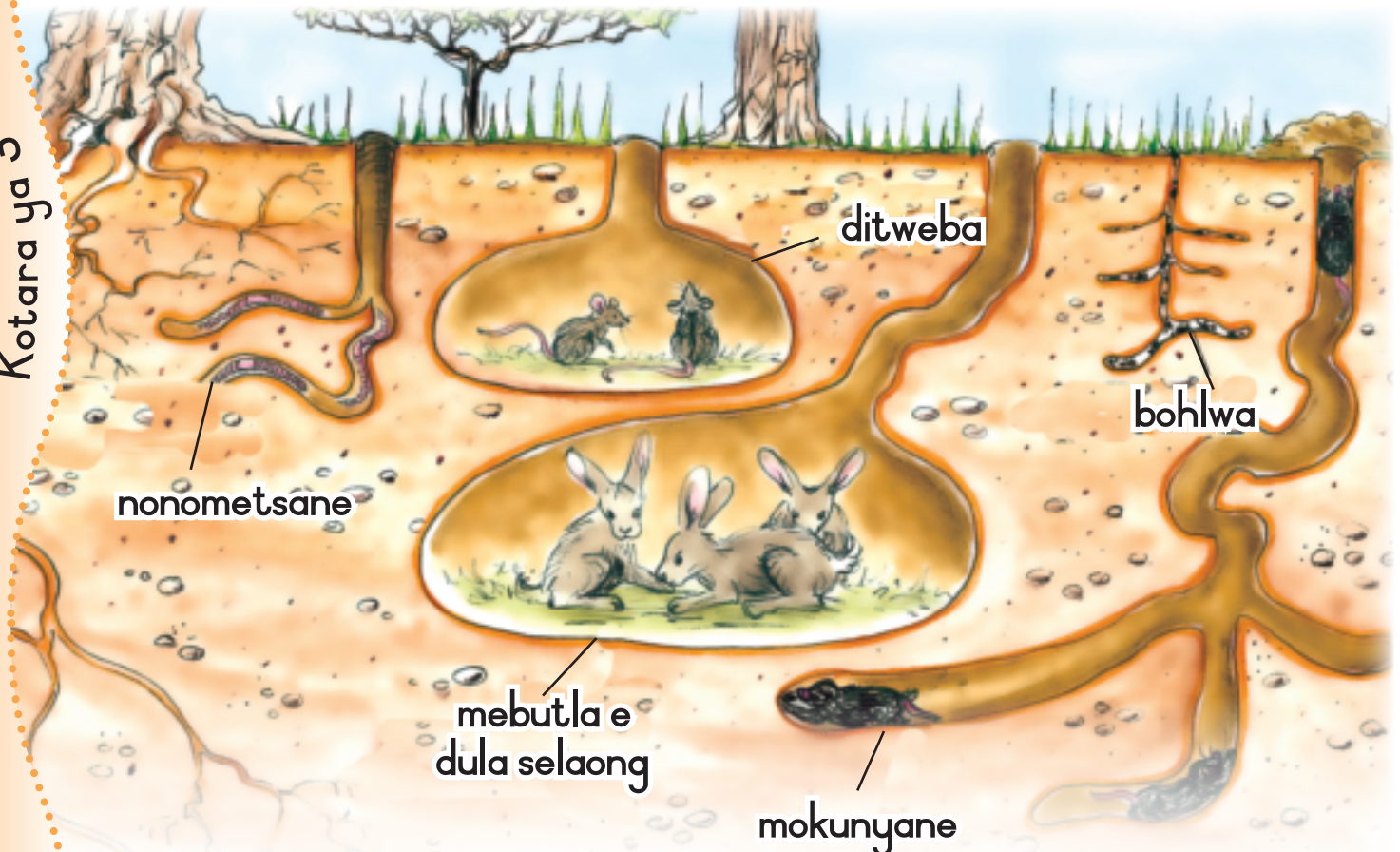

Bohlokwa ba mobu

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho o bue ka dibopuwa tsohle tse phelang mobung.

Ha re ngolena

Bolella motswalle wa hao hore o bona dibopuwa difeng setshwantshong. Na o ka nahana ka dibopuwa tse ding tse phelang mobung? Ngola mabitso a tsona.

Ha re etseng

- Taaka kapa o pente setshwantsho sa dinonyana, hlapi kapa dikokonyana. Buisana ka mmala wa tsona le sebopeho.
- Bokella dintso tsa tlhaho jwaloka dithutswana, mahlaku, wulu le lehlabathe. Etsa kholaje Bua ka mmala: sebopeho le ho tshwarela ha tsona.

Letsatsi:

Ha re ngoleng

Taka mola ho nyalanya dintho tse na tse mabokoseng a ho le
letshehadi le ho tshwareha ha tsona-kamoo di utlwahalang ka teng
letsohong ha o di tshwere-ka ho le letona.

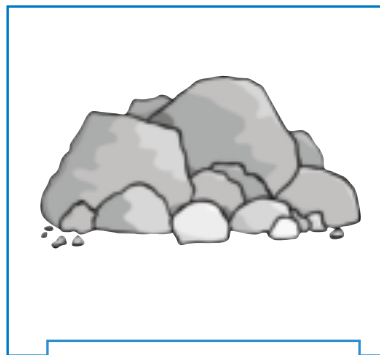
letsopa
selokwe
letlobolwe
fuluru
kgalase
sesepa

thata
kgoramela
boreledi
bonolo
thella
motsu

Ha re ngoleng

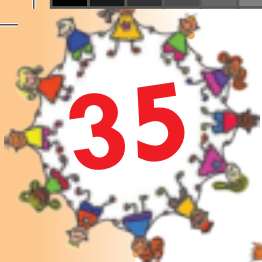
Di utlwahala jwang ha o di tshware? Tlatsa dikarabo tsa hao.

Ha re ngoleng

Etsa sedikadikwe. Potoloha ho latela motsamao wa watjhe mme o boele o potolele o
kgutlela morao. Jwale akgela bolo ho tloha ho moithuti e mong ho ya ho e mong. Etsa
sena o latela motsamao wa watjhe mme o boele o phete hape o kgutlele morao.

Tse ding hape ka mobu

Ha re baleng Re lokela ho hlokomela mobu.

Karolo ya bohlokwa ya mobu ho batho le diphoofolo ke mobu o ka hodimo. Ke mobu oo dijalo di melang ho ona. Metso ya dijalo e thibela moya le pula hore di se nke mobu o ka hodimo. Dijalo di shwa ha ho na le pula e nyane, le ha ho na le mollo. Di shwa hape ha ho na le pula e ngata. Haeba ho se na dimela, mobu o ka hodimo o hoholwa ke pula, kapa moya o fokang. Sena se bitswa kgoholeho ya mobu. Batho le bona ba baka kgoholeho ya mobu. Ha re sa hlocomele mobu, o ka se fepe dijalo tse holang ho o na, mme di ka qala ho shwa. Ka lebaka leo, mobu o a hoholeha kapa o fokwa ke moya.

Ha re bueng

Bua le motswalle wa hao ka mekgwa eo batho ba ka bakang kgoholeho ya mobu ka teng. Leka ho araba dipotso tsena:

Ho etsahalang ha re rema difate tse ngata?

Ho etsahalang ha re rua dipodi tse ngata, dinku le dikgomo naheng?

Ha re ngoleng

Sheba ditshwantsho tsena. Bua le motswalle wa hao hore ho etsahalang ka mobu. Tshwaya (✓) karabo e nepahetseng potsong e nngwe le e nngwe.

Na kgoholeho ya mobu e bakwa ke

moya	
Mello	
Pula e fokolang	

Na kgoholeho ya mobu e bakwa ke

letsatsi	
batho	
moya	

Letsatsi:

Ha re baleng

Dijalo di hloka mobu o motle hore di hole.

Difate le dijalo di fumana dijo tsa tsona mobung. Ha mefuta e fapaneng ya difate le dijalo e hola mmoho, di nka dijo tse fapaneng mobung, mme mobu o dula o phetse hantle. Ha rapolasi a lema mofuta o le mong wa dijalo, jwale ka poone, sejo se le seng se sebediswa ke dijalo kaofela, ka hoo di keke tsa dula di phetse. Re ka rua mobu wa rona tshimong o phetse hantle ka ho o kenya podiswa. Boramapolasi ba ka boloka mobu wa bona o bolokehile ka ho jala dimela tse jang mefuta e fapaneng ya dijo ho tswa mobung. Podiswa e neha dijalo dijo.

Ona ke mokgwa wa ho etsa podiswa.

Ha re etseng

Mokgwa wa ho etsa podiswa.

Re hloka:

- Ditholwana le makgapetla a meroho
- Mekotlana ya tee
- Makgapetla a omeletseng le jwang
- Dikhateboto
- Dikgaketlana tsa mahe

Mokgwa wa ho etsa

- Boloka tsena kaofela e le qubu e bolokilweng hukung ya tshingwana.
- Eketsa mobu ha nnyane.
- Tshela metsi a lekaneng ho boloka qubu ena e le mongobo (qubu e se ke ya ba metsi haholo).
- Dula o fetola qubu ka foroko e sebetsang tshingwaneng beke e nngwe le e nngwe kapa nakong ya dibeke tse pedi.
- Ha e foforeha le ho ba ntsho, e kopanye le mobu tshimong ya hao.

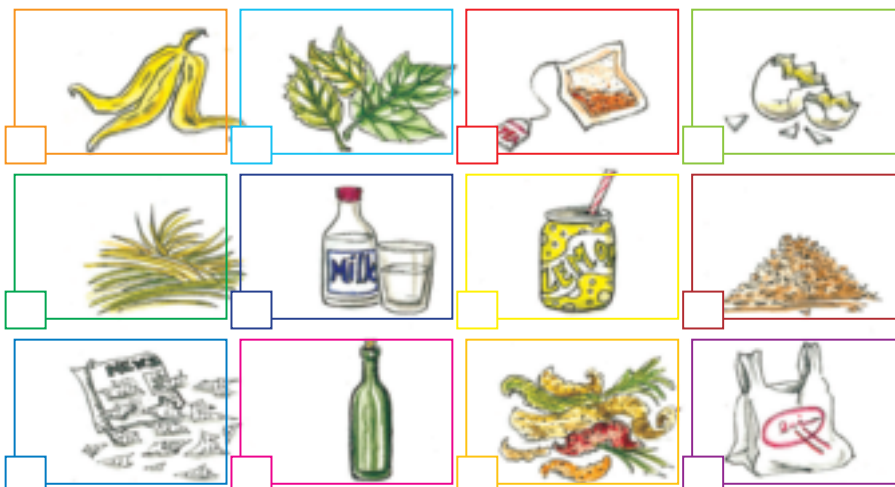

O se ke wa sebedisa: Makotikoti, digalase, polasetike, tlhapi, nama, lebesa kapa tjhisi.

Ha re ngoleng

Sheba ditshwantsho mme o tshwaye dintho tseo o ka di sebedisang qubung ya hao ya podiswa. Etsa letshwao le leholo dinthong tseo o tlamehang ho di sebedisa.

Titjhere:

Mosaeno:

Mohla:

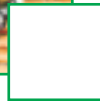
Ha re baleng

Ho sebetsa ka mobu

Dumisani le kgaitsemi ya hae Ntombi ba batla ho etsa tshimo. Ntombi o batla ho jala meroho ha Dumisani a batla ho jala dipalesa. Pele, ba tshwanela ho nka qeto hore ke sebaka sefe se loketseng serapa ka ho fetisisa? Sheba ditshwantsho tsena o tshwaye (✓) lebokoseng le nepahetseng.

Ba tlameha ho etsa eng hape? Nomora ditshwantsho tse ka tlase ka tatelano ya tsona.

Na ba etsa dintho tse nepahetseng? Tshwaya dintho tse nepahetseng, mme o behe letshwao (✓) pela dintho tse nepahetseng.

Letsatsi:

Ha re bueng

Bua le motswalle wa hao ka ho ba le tshimo ya meroho le difate tsa ditholwana lapeng. Na e boloka tjhelete? Na meroho le ditholwana di na le tatso e molemo? Hobaneng? Ke mefuta efe ya ditholwana kapa meroho eo o ka e jalang hae? Ke ntho efe e melang hantle seabakeng seo o dulang ho sona? Sheba ditshingwaneng tse ding kapa mapolasing a haufi le wena.

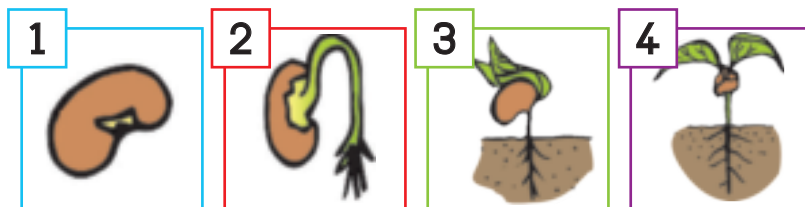
Ha re ngoleng

Etsa lenane la meroho eo o ka ratang ho e jala mme o bolele hore hobaneng o e jala.

Ha re etseng

Tadima ditshwantsho tsena mme o bolelle motswalle se etsahalang sejalong sa nawa ho e nngwe le e nngwe.

Ha re ngoleng

- Mamela titjhere ya hao ha e re matha, tlola, wela fatshe, kapa tlolatlola.
- Ema ka leoto le le leng. Jwale fetolela leotong le leng.

Etsa mola fatshe kapa o behe sekotwana sa kgwele fatshe.

- Tsamaya moleng.
- Tshwaranyang matsoho a lona ka mahlakoreng ho fumana botsitso.
- Leka o tutubetse!

Dipalangwang tsa tsela: mmileng

Ha re baleng

Re sebedisa mefuta e fapaneng ya dipalangwang ho tloha sebakeng se seng ho ya ho se seng. Ho na le mefuta e fapaneng ya dipalangwang. Bongata ba rona re tsamaya fatshe ditseleng, seporong sa terene le metjheng ya maoto. Hape re sebedisa dipalangwang jwaloka dilori le diterene ho tsamaisa thepa lefatsheng.

Ha re etseng

Shebang ditshwantsho. Di o bontsha dipalangwang tse fapaneng tsa ho sebediswa mmileng. Thala mola ho bapisa se seng le se seng sa ditshwantsho le lentswe le nepahetseng

sethuthuthu

tekesi

kariki ya tonki

bese

koloi

teraka

baesekele

sekuta

Ha re bueng

Bua le motswalle wa hao ebe o araba dipotso tse latelang.

O ya ka eng sekolong tsatsi le leng le le leng?

O ya ka eng tlilining?

O tsamaya ka eng ha o etela metswalle ya hao kapa ba leloko la hao?

O ya ka eng toropong?

Letsatsi:

Ha re ngoleng

Ngola dipolelo tse pedi kamoo o tlang sekolong ka teng letsatsi le letsatsi.

Jwale phethela dipolelo tsena.

Titjhere ya ka e tla sekolong ka

Ke ya tleleniking ka

Ha ke ya habo motswalle wa ka ke

Ha re bueng

Na le sebedisa mofuta o le mong wa dipalangwang ha le ya sekolong? Bana ba bang ba sehlopha ba sebedisa mofuta ofe wa dipalangwang?

Sheba kerafo ena ebe o araba dipotso.

Boholo ba bana bao o kenang le bona ka phaposing ba tla sekolong ka eng?

Ke bana ba bakae ba yang sekolong ka koloi?

Palo ya bana

5				
4				
3				
2				
1				
	Tsamaya ka maoto	Tekesi	Bese	Koloi

Ha re baleng

O a tseba jwale hore ho na le mofuta e fapaneng ya ho tsamaisa batho kapa thepa ditseleng. Ho na le mofuta e fapaneng ya ditsela, mohlala:

- Ditsela tsa mobu
- Ditsela tsa sekonderi

Ditsela tse ding tse kopanyang ditoropo tse pedi di sephara habedi ho feta ditsela tse ding. Di bitswa mmilamoholo (highway), hape hobane ho na le tsela tse pedi lehlakoreng ka leng, dikoloi tse nne di ka di sebedisa ka nako e le nngwe. Foriwei eka haewei empa mahlakore a mabedi a tsela a arohane. O ka leba nqa e le nngwe feela lehlakoreng la tsela.

Ha re bueng

Na o kile wa ba mmileng o moholo? Ho na le mmila o moholo pela hao? Tsela tse ngata pela moo o dulang ha di ya lokiswa kapa di entswe ka sekontiri? Ke efe e bolokehileng – mmila wa haewei kapa wa foriwei? Hobaneng?

Dipalangwang tsa seporo: Terene

Ha re baleng

Mofuta o mong wa dipalangwang. Re ka sebedisa hape le terene. Seporo se entswe ka dikotwana tsa tshepe. Terene e tsamaya seporong. Terene e jara batho le thepa ho tloha toropong e nngwe ho ya ho e nngwe. Terene e ka kgona ho tsamaisa batho ba bangata ho feta koloi kapa bese.

E ka jara hape dintho tse boima le dintho tse ngata ho feta teraka.

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho o bue le motswalle wa hao ka mefuta e fapaneng ya diterene.

Ke efeng ya diterene tsena e tsamaisang batho?
Ke efeng ya diterene tsena e tsamaisang thepa?
Terene e ka jara dintho tsa mofuta ofe?

Terene e palamisang batho feela e bitswa **terene ya baeti**. Terene e palamisang dintho feela e seng batho e bitswa **terene ya thepa**.

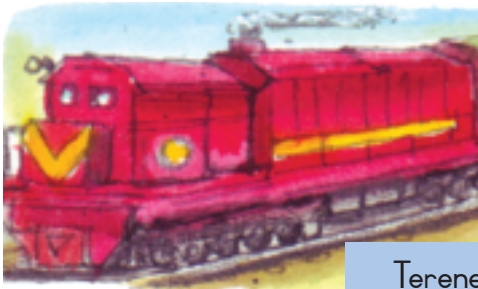
Terene ya motlakase

Terene ya mashala

Terene e tsamayang ka potlako

Terene ya Disele

Letsatsi:

Ha re bapiseng

Etsa mola o bapisa mofuta wa terene e ka letsohong le letona le taba tse nepahetseng ka yona ka letsohong le letshehadi.

E sebedisa disele ho e fa matla.

E sebedisa mashala ho e fa matla.

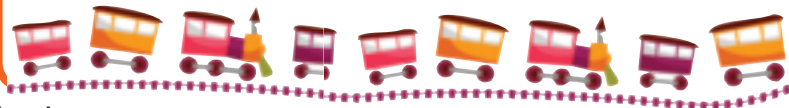
E na ke terene e lebelo ya motlakase e tsamayang dikhilometara tse 200 ka hora. Terene ya pele e potlakang Afrika Borwa ke Gautrain ya Gauteng.

E sebedisa motlakase ho ba le matla. Motlakase o tswa dithapong tse fanang ka matla tse tsamayang ka hodima seporo sa terene.

Ha re etseng

Etsa terene ya hao, o e etsetse sebakeng se ka hara lebokose leo o le filweng. Bontsha motswalle setshwantsho sa hao. Buisana ka dibopeho le mebala.

Ha re ngoleng

Araba dipotso tsena.

Terene ya hao ke ya mofuta ofe?

Ke bokae ho sebedisa terene ya hao?

Terene ya hao e tsamaya bohole bo bokae?

E etsetse kantle

- Tlalatlola, tlola, qhomela hodimo le tlase, tlola o ya pele mme o eme ka maoto a mabedi.
- Jwale ikwetlisetse ho etsa tse latelang. O tlamehile ho hlwella, o kgase, o thelle kapa o tlole ho ntho e nngwe ho ya ho e nngwe. Leka ho etsa sena ka mokotla wa dinawa hodima hlooho.

Ha re baleng

Ho fihla mona o ithutile ka mefuta ya tsamaiso ya batho le thepa tseleng. Re ka boela ra tsamaya moyeng. Ho mefuta e fapaneng ya ho tsamaya moyeng. 1. Re sebedisa difofane ho ya dibakeng tse hole. 2. Koi e ka matha ka lebelo la 120 km ka hora. 3. Terene ya lebelo e ka matha lebelo la 200 km ka hora. 4. Sefofane se ka fofa ka lebelo la 955 km ka hora! Difofane le dirwalankgwana di na le dienjene tse matla. Dibalunu tsa moya o tjhesang le ditlelaedara ha di na dienjene. 5. Dibalunu tsa moya o tjhesang di fofiswa ke moya o tjhesang. Ditlelaedara tsona di na le mapheo ho fofa moyeng.

Ha re etseng

helikopotara

sefofane sa bapalami

tlelaedara

balunu e ntshang
moya o tjhesang

molelemedi

sehwana sa
sepakapakeng

Ha re ngoleng

Batho ba sebedisa dibalunu le ditlelaedara haholo bakeng sa boithabiso le dipapadi.

6. Borasepakapa ka ba ya sepakapakeng ka sehwana.

Etsa mola ho tloha setshwantshong se seng le se seng ho ya lentsweng le nepahetseng.

Iketsise e ka o ya hodimo ka baloni ya moya o tjhesang. O ka bonang ha o le hodimo moo? Ngola dintho tse tharo tseo o ka di bonang.

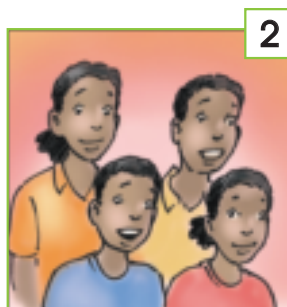

Ha re bueng

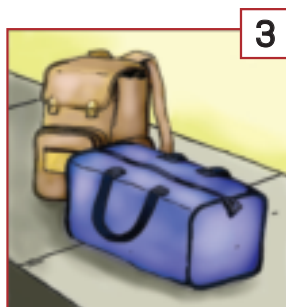
Pulane le kgaitsemi ya hae Thabo ba tihakela motswala wa bona Johannesburg. Ba ilo fofa ho tloha Cape Town. Sheba ditshwantsho, buisana le motswalle wa hao hore ba etsa eng.

1

2

3

4

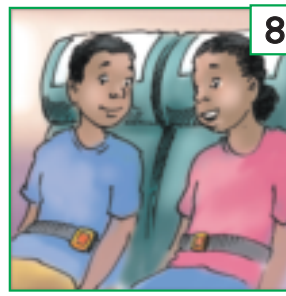
5

6

7

8

Ha re ngoleng

Bala dipolelo tsena. Jwale sheba ditshwantsho hape ebe o nomora dipolelo ka ho latellana ho tloha ho 1 ho fihla ho 8.

	Mekotlana ya Pulane le Thabo e a bekgwa.
	Batswadi ba Pulane le Thabo ba ba isa boemafofaneng ka koloi.
	Ba fumane ditekete tsa ho palama sefofane tonobankeng e netefatsang.
	Mosebeletsi wa sefofane o isa Pulane le Thabo moo ho lekolwang ditekete.
	Pulane le Thabo ba hlwella ditepisi ho kena sefofaneng.
	Pulane, Thabo le batswadi ba bona ba ya moleng wa ho palama.
	Ba dula fatshe ba tlama mabanta a pholoso.
	Ba sadisa batswadi hantle ka ho tsoka matsoho.

Dipalangwang tsa metsing

Ha re baleng

Dipalangwang tsa ho qetela ke dipalangwang tsa metsing. Batho ba sebedisitse metsi ho nka maeto le ho tsamaisa dintho ka dilemo tse makgolo. Re nka maeto ho tshela lewatle ho tjhakela dinaha tse ding, re sebedisa dinoka le matsha ho nka maeto a ho ya dibakeng tse fapaneng naheng tsa rona.

Ha re ngoleng

Re eta jwang ka metsi? Tadima ditshwantsho tse ka tlase ebe o bua le motswalle ka mofuta e fapaneng ya ho tsamaya metsing.

seketswana sa dihlapi

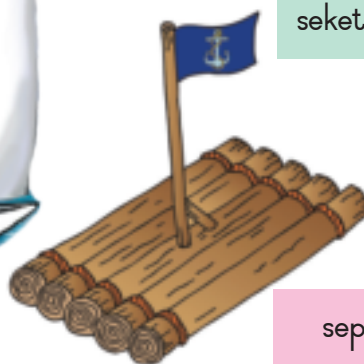
seketswanamotoro

sekepe sa bapalami

seketswana

sephaphamadi

Ke sefe seo o nahanang hore batho ba se sebedisa ha ba tsamaya hodima metsi?

Ke sefe seo batho ba se sebedisang ha ba tsamaya hodima lewatle ha ba etela naheng e nngwe?

O nahana hore batho ba sebedisa seketswana ho ya hole kapa ho ya haufinyana?

Ha re ngoleng

Jwale ngola polelo ka mofuta o mong le o mong wa sekepe o hlalose hore se ka sebedisetswa eng?

Letsatsi:

Ha re bueng

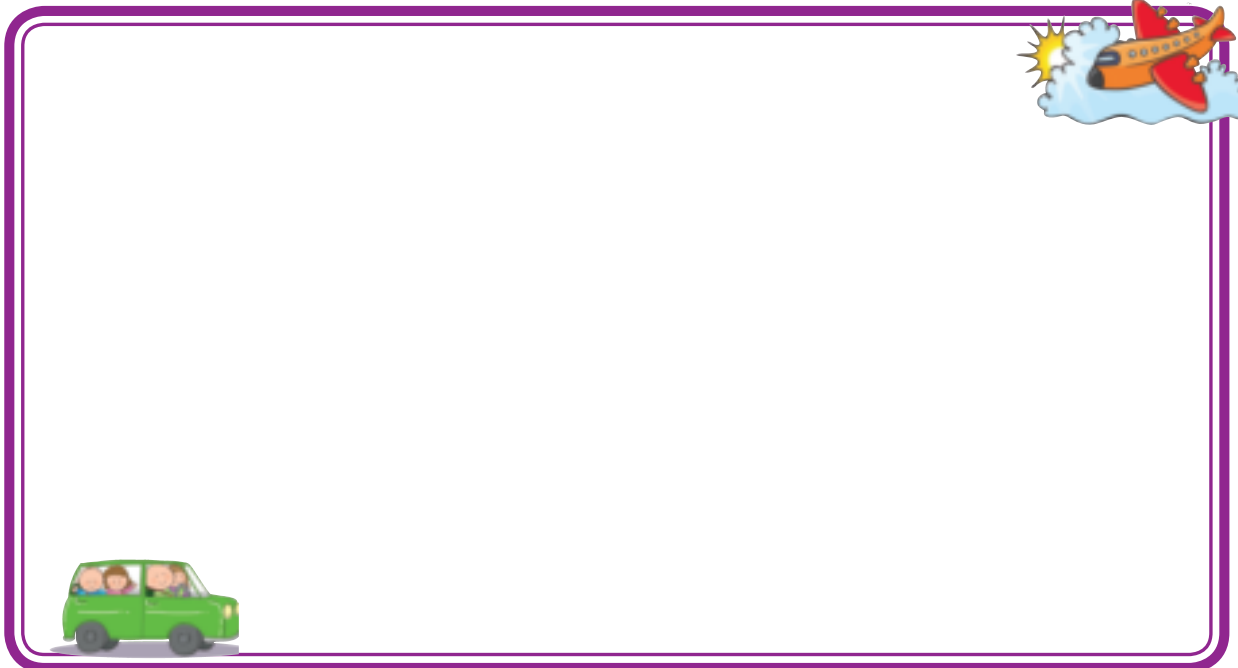
Bua ka dipotso tsena le motswalle wa hao.

- Ke tsela efe dipalangweng e o loketseng ho feta? Hobaneng o re jwalo?
- Ke mofuta ofe wa dipalangwang o tsamayang butle haholo?
- Ke mofuta ofe wa dipalangwang o lebelo haholo?
- Ke mofuta ofe wa sepalangwang oo titjhere ya hao e o sebedisang ho ya sekolong?
- Ke hokae moo o ka sebedisang terene e lebelo mo Afrika Borwa?

Ha re etseng

Etsa setshwantsho sa sepalangwa seo o se ratang haholo.
E ka ba koloi, sekepe, sefofane kapa baesekele. O ka etsa le ntlo.

E etsetse kantle

Bapala nku le phokojwe:

Arola barutwana dihlopha tse pedi; sehlopha se seng e be diphokojwe se seng e be dinku. Tshwaya lesakana moo dinku di bolokwang teng ha di tshwerwe. Ka temoso ya titjhere, diphokojwe di leka ho tshwara dinku. Dinku tse tshwerweng di ya ka lesakaneng. Dinku tse setseng di leka ho pholosa dinku tse tshwerweng.

Tseba haholwanyana ka dipalangwang tsa metsing

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho o buisane le motswalle wa hao ka tsona.

O kile wa bona mefuta e tjee ya ho tsamaya? Ke efe e ka tsamayang tlasa metsi? Na o tseba mabitso a mefuta e meng ya dipalangwang tsa metsing?

Ha re baleng

Bala dipolelo tse ka tlaase, mme o tadime ditshwantsho.

Nyalanya sehlopha ka seng sa dipolelo le setshwantsho. Ngola nomoro e nepahetseng thoko ho setshwantsho.

1. Ponte kapa seketswana se tshedisa batho, dikoloi, le dintho tse ding noka. Ponto e tjena e teng Malgas Kapa Bophirima. E tshedisa batho le dikoloi noka ya Breede.

2. Sekepe sa Submarine se tsamaya ka tlasa metsi. Disubmarine tse ngata di kgolo mme di ka palamisa batho ba bangata. Submarine e kgolo haholo e ka tsamaya ka hara metsi nakong ya dikgwedi tse ngata.

3. Batho ba bang ba dula ka hara matlo a dikepe. Bahahlaudi ba yang matsatsing a phomolo dibakeng tse ding tse kang Kariba, mane Zimbabwe ba ka dula ka hara ntlo ya sekepe mme ba hahlaula ho potoloha lewatle.

Letsatsi:

Ha re baleng

O ithutile hore diterene di sebedisa mofuta e fapaneng ya matla hore di kgone ho tsamaya. Dikepe le tsona di sebedisa mofuta e fapaneng ya matla. Dikepe tse ding di sebedisa matla a batho. Dikepe tse ding di sebedisa matla a disele kapa matla a setimi. Dikepe tse ngata di sebedisa matla a moya.

Ha re ngoleng

Tshwaya dikarabo tse nepahetseng tsa dipotso tsena.

Seketswana se sokwang se sebedisa matla a mofuta ofe?

disele	
batho	
moya	

Seketswana se tsamaiswang ka enjini se sebedisa matla a mofuta ofe?

moya	
setimi	
peterole	

O nahana hore sekepe se sesang se sebedisa matla a mofuta ofeng?

setimi	
moya	
batho	

Dipalangwang tsa setjhaba

Ha re bueng

Dipalangwang tsa setjhaba ke eng? Na koloi ya mosuwehlooho wa hao ke sepalangwang sa setjhaba? Na bese ke sepalangwang sa setjhaba? Na baesekele ya e mong ke sepalangwang sa setjhaba?

Ha re baleng

Sepalangwang sa setjhaba ke se ka sebediswang ke mang kapa mang, empa o tlameha ho reka tikete. Diterene, dibese, difofane, ditekesi le diketswana di ka sebediswa e le dipalangwang tsa setjhaba.

Ha re bueng

O kile wa sebedisa sefe sepalangwang sa setjhaba?

O tlamehile ho etsa eng pele o sebedisa dipalangwang tsa setjhaba?

Batho ba sebedisa dipalangwang tsa setjhaba neng?

Ha re etseng

Etsa tekolo ya mefuta e fapaneng ya dipalangwang tsa setjhaba tseo ba tlelase ya hao ba kileng ba di sebedisa. Tlotsa boloko bo ka hara papetla e ka tlase bakeng sa mofuta o mong le o mong wa sepalangwang sa setjhaba seo motho e mong le e mong a se sebedisang.

Palo ya barutwana tlelaseng

11				
10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
1				
	Tekesi	Terene	Bese	Sefofane

Letsatsi:

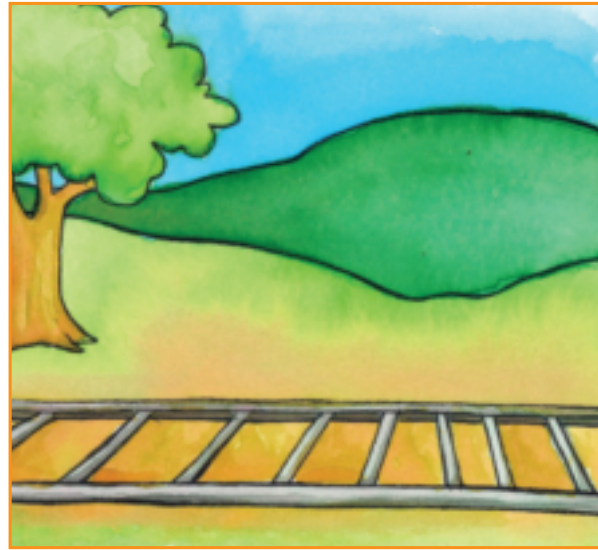
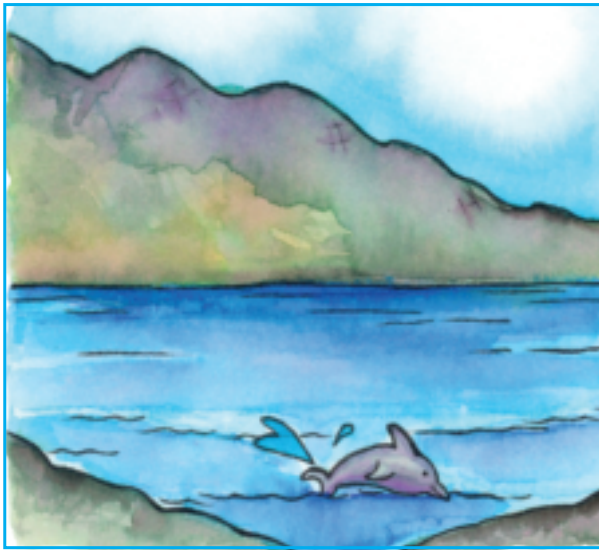
Ha re etseng

- Sebedisa matheriale e ka sebediswang hape ho etsa sepalangwang se ka sebediswang e le mokotla wa dipensele.
- Penta kapa o kgabise sepalangwang sa hao.

Ha re etseng

Seha ditshwantsho tsa mefuta e fapaneng ya dipalangwang ho leqephe le sehwanng ka morao ho buka. Kgomaretsa setshwantsho se seng le se seng tseleng eo se e sebedisawa. Kgabisa ditshwantsho tsohle ka mmala. Etsa bonnete ba hore o etsa ka makgethe, le hore o sebedisa mebala e fapaneng.

Titjhere:

Mosaeno:

Mohla:

43

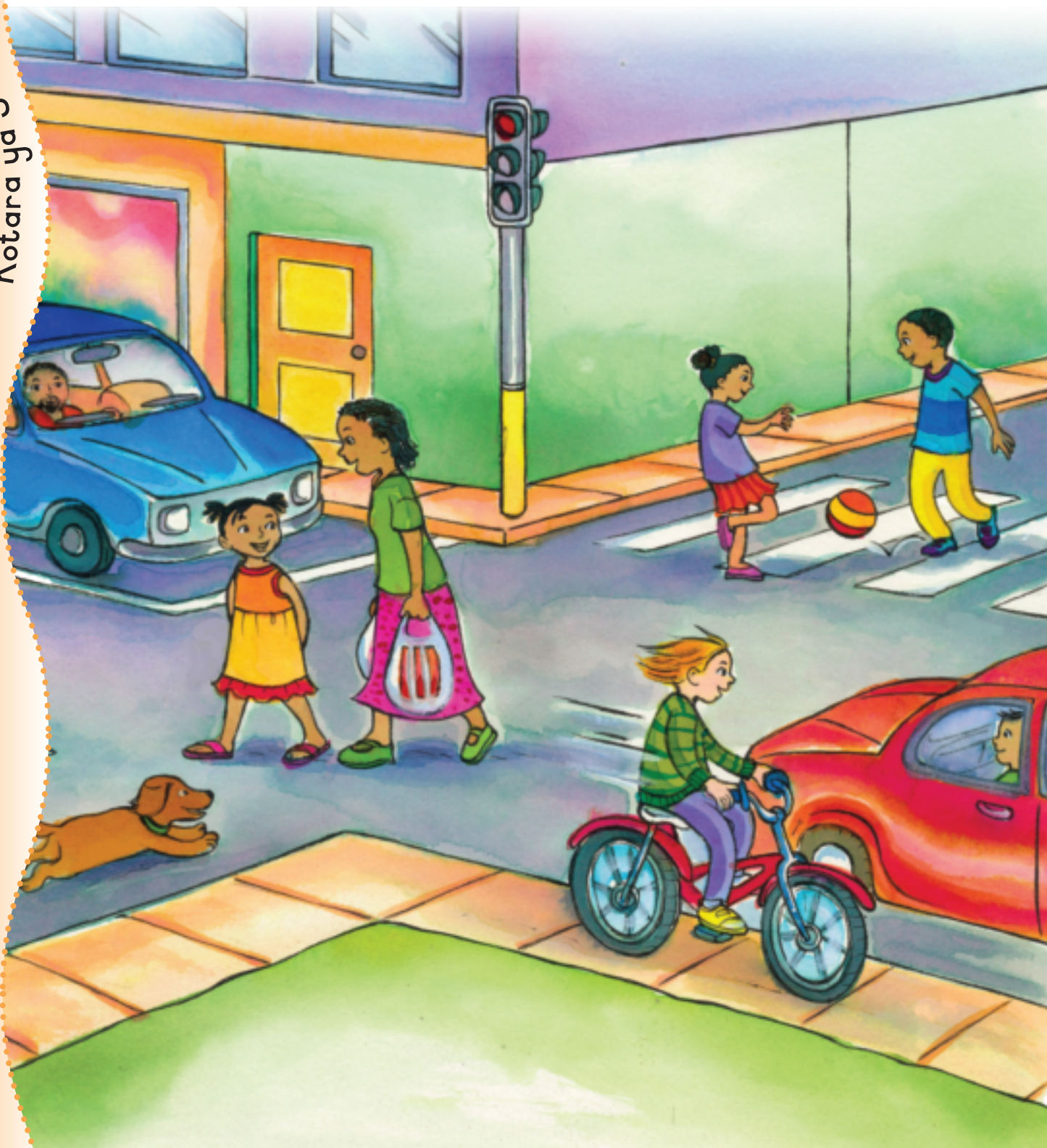
Kotara ya 3 – Beke ya 6

Ha re bueng

Polokeho mmileng

Batho setshwantshong sena ba roba melao ya tsela. Buisana le motswalle wa hao ka se phoso seo ba se etsang. Hobaneng re tlamehile ho latela melao ya tsela?

Letsatsi:

Ha re baleng

Kgwedi le kgwedi re bala ka bana ba sekolo ba tjhaisitsweng ke makoloi ha ba lebile sekolong ka maoto kapa dibaesekele. O ka etsa bonnete ba hore o dula o bolokelehile tseleng ha o latela melao ya tsela.

Melao ya ditaaso (batho ba tsamayang ka maoto)

- Pele o ka tshela tsela, kamehla sheba ka lehlakoreng le letona, le ka ho le letshehadi le ka ho le letona hape mme o etse bonnete ba hore ha ho dikoloi, dibaesekele, ditekesi kapa dibese tse tlang.
- Ha tsela e le sephethephethe, fumana setopo, roboto, kapa metsero ya ho tshela mme o tsele tsela moo, e seng kae kapa kae mahareng.

- Tshela moo ho nang le metsero kapa balaodi ba sephethephethe ba sekolo. Tsena ke dibaka tse potlakang ho tshela mmila
- Se tsamaye ka mmileng. Tsamaya tselathoko. Ha ho se na tselathoko, tsamaela hole le makoloi ka moo o ka kgonang. Tsamaya ka letsohong le letona la tsela ka mehla, hore o tsebe ho bona dikoloi tse tlang di o tobile.
- O se ke wa bapala tseleng.
- Hlokomela haholo pele o tshela sebakeng se tsamayang makoloi kapa moo tsela e thinyang teng.

Melao ya bapalami ba dibaesekele

- Etsa bonnete ba hore ha ho se phoso baesekeleng ya hao. Hlahloba dithaere, mariki, dihatwa, ketane, manaka, phala le lebone pele o palama.
- Bosiu kapa ha ho sa bonahale hantle, o hloka lebone le kganyang ka pele baesekeleng ya hao, le setikara se benyang ka morao ho baesekele.
- Rwala helemete ya tshireletso ka mehla. E tla baballa hlooho ya hao hore e se ke ya tswa kotsi ha o ka wa. Helemete e ka pholosa bophelo ba hao.
- Haeba ho na le tsela e ikgethileng ya dibaesekele, e sebedise boemong ba mmila wa dikoloi.
- Sebedisa letshwao la letsoho le bontshang hantle hore o thinyetsa ka lehlakoreng lefe.
- O seke wa palama baesekele o bapile le e mong — kamehla palama o latela e mong.
- Le ka mohla se etse magheka ka baesekele ha o e palame tseleng.

E etsetse kantle

Kopa titjhere ya hao ho o bontsha tsela e bolokehileng ya ho **thethehela pele** le ho **thethehella morao**.

Melao ya tsela

Ha re ngoleng

Sheba hape setshwantsho se leqepheng la 22. Jwale araba dipotso tsena.

Ke batho ba bakae ba robang melao ya tsela?

Mosadi ya jereng mokotlana o roba molao ofe wa tsela?

Ngwanana ya palameng baesekele o roba melao e mekae?

O roba melao efe?

Ho ka etsahalang ka monnamoholo?

O tlamehile ho etsa eng ka mehla pele o tshela mmila?

Ha re bueng

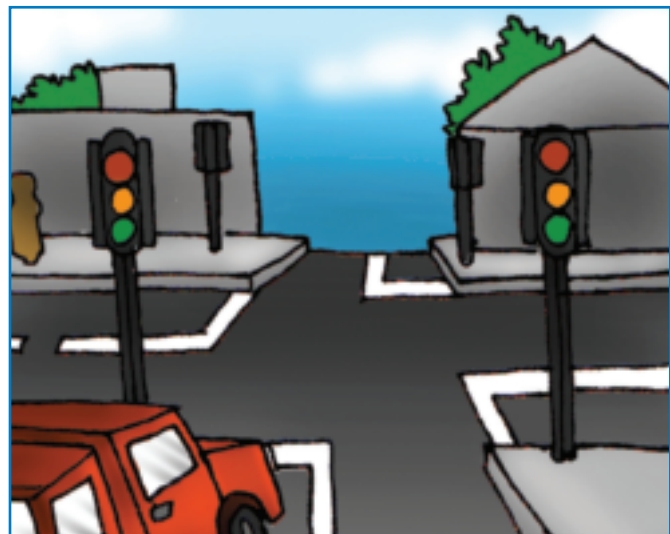
Dirobotso di na le mabone a mararo.

Mmala ya ona ke efe?

Mmala ena e bolela eng?

Mmala o ka hodimo ke efe?

Mmala o mahareng ke efe?

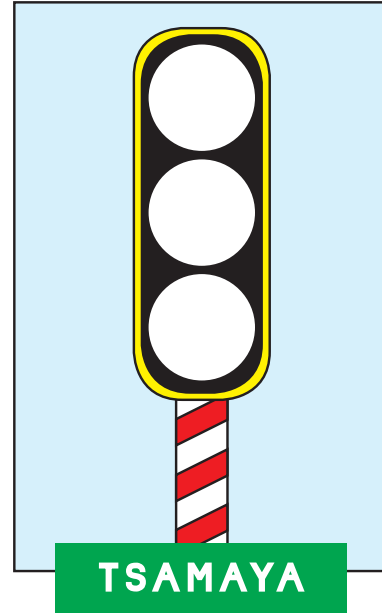
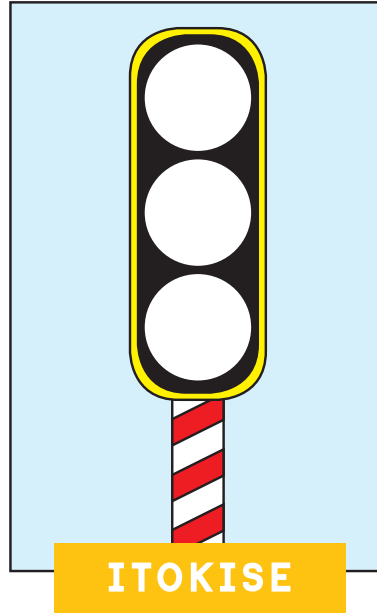
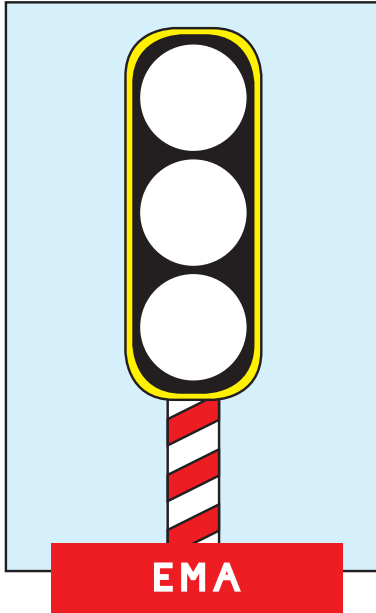

Letsatsi:

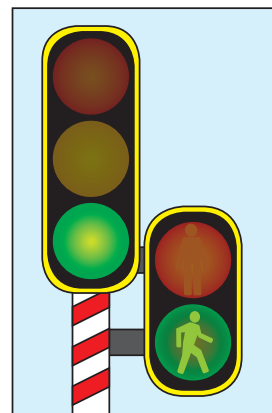
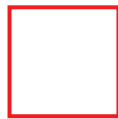
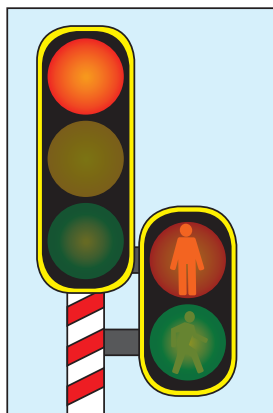

Ha re etseng

Tshasa/Tlotsa mabone a diroboto ka mebala ho e bapisa le lentswe le ka tlase. Ebe o bolela hore letshwao le leng le le leng la tsela le bolelang.

Beha letshwao la (✓) ka hara lebokoso pela roboto e bontshang hore ho bolokehile ho tshela tsela.

Ha re ithapolleng

- Dula fatshe. Thethehella pele le morao jwale ka bolo. Ho tloha moo paqama fatshe.
- Lahlela mokotlana wa hao wa dinawa hodimo o o tshware. Jwale o lahlele pele, hole ka moo o ka kgonang ka teng.
- Sebetsa le motswalle wa hao. Fpanyetsanang ho lahlela le ho tshwara mokotlana wa dinawa.
- Sebetsang ka dihlopha. Sheba hore sehlopha sa hao se na le mekotlana ya dinawa e mekae eo e ka e lahlelang ka baseketeng ka metsotswana eo le e fuweng.

Titjhere:
Mosaeno:
Mohla:

Bana ba sekolo ba laolang sephethephethe

Ha re bueng

Sheba setshwantsho o nto buisana le motswalle wa hao ka sona.

- Bahlokomedi ba sephethephethe ke eng?
- Sena se thusa bana ba sekolo jwang?
- Hobaneng se le bohlokwa ho wena?

Ha re ngoleng

Araba dipotso tsena.

Na ho bolokehile ha bana ba tshela mmila ka bo bona?

Hobaneng o nahana jwalo?

Ho tshwanetse hore ho be le balaodi ba sephethephethe sekolong neng?

O tseba jwang hore mang ke setho sa balaodi ba sephethephethe sekolong?

Balaodi ba sephethephethe ba sekolong ba thibela sephethephethe jwang?

Ba emisa baithuti jwang hore ba se tshele tsela?

Ha re etseng

Neo le mme wa hae ba ya laeborari ka maoto. Tseleng ya ho ya moo ba hlokomela matshwao a tsela. Ho bolela eng? Bapisa letshwao le leng le le leng le moelelo wa lona.

Ditaaso ha di a dumellwa.

Ho na le mmila o nang le letshwao la ho ema ka pele.

Ditaaso di ka tshela mmila mona

Laeborari

Ho na le tsela tse fapanang pele.

Ho dumellwa ditaaso feela.

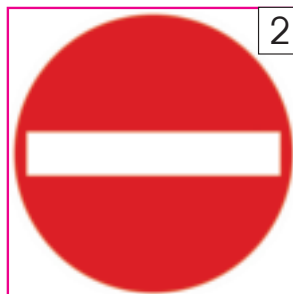

Ha re ngoleng

Ntombi le ntate wa hae ba palame koloi ho ya toropong ho ilo reka. Ba bona matshwao ana a tsela. Ntombi o botsa ntate wa hae hore a bolela eng. Na o a tseba hore a bolela eng? Sebetsa le motswalle wa hao o ngole fatshe hore ntate wa Ntombi o lokela ho etsa eng ha a bona matshwao ana. Ho bona hore karabo tsa hao di nepahetse, fetolela buka o shebise hodimo le tlase.

1

2

3

4

Dikarabo: (1) Ema letshwaoang. (2) O se kene mona. (3) Se tsamaye mona. (4) Ha o a dumellwa ho feta koloi e ka pela hao.

Thuso ya balaolasephethephethe

Ha re bueng

Sheba setshwantsho o arabe dipotso tsena.

Ke mofuta ofeng wa sepolesa ona?

O tseba eng ka balaolasephethephethe?

Ha re ngoleng

Jwale araba dipotso tsena.

Molaolasephethephethe o etsa eng?

Molaolasephethephethe a ka o thusa jwang?

O nahana hore hobaneng koloi ya mapolesa e eme tjee?

Letsatsi:

Ha re bueng

Sheba setshwantsho o bue le motswalle wa hao ka sona.

Ha re ngoleng

Araba dipotso tsena

Mokganni wa koloi e bolou o entse eng se phoso?

O nahana hore molaolasephethephethe o tshwanela ho etsa eng?

Ha re etseng

Sebedisa dikausu tsa kgale ho etsa diphaphete tsa matsoho. Wena le motswalle le ka sebedisa diphaphete tsena ho bontsha mopalami wa baesekele ya fetang roboto e kwetse. E mong wa lona ke mopalami wa baesekele mme e mong ke rasephethephethe.

Ha re ithapolleng

1. Mathelang moo le ratang ka phaposing.
 - Ha titjhere ya hao a re o eme, ema tsi! moo o leng teng.
2. Titjhere ya hao o tla le arola ka dihlopha.
 - Le tla etsa mabelo a peiso ya mekgahlelo kapa ho fapanyetsana.
 - Sehlopha se hlohang mabelo a mangata ke bahlodi.

Batho ba bangata ba re thusang

Ha re bueng

Bua le motswalle wa hao ka batho bohle ba motse wa heno ba ka o thusang.

Ha re bapiseng

Etsa mola ho bapisa ditshwantsho tse ka letsohong le letshehadi le polelo e nepahetseng e ka letsohong le letona.

Ke thusa batho ba ka laeborari ho ntsha dibuka kapa ho fumana ditaba. Ka nako e nngwe ke bolella bana dipale.

Ke rata diphoofolo. Ke thusa diphoofolo tse kulang kapa tse tswileng kotsi.

Ke tliša mangolo a tswang posong ebe ke a kenya ka lebokoseng la poso hae.

Ke o thusa ha o tshwerwe ke leino. Ke o bontsha ka moo o tshwanelang ho hlokomela meno a hao le ho a boloka a hlwekile kateng.

Ke thusa bana ba kulang le batho ba baholo. Ke ba fa meriana le ho ba hlaba ka nalete ho ba thusa hore ba fole.

Ke etsa bonnete ba hore diterata di hlwekile. Bekeng e nngwe le e nngwe, ke tla ka teraka ya matlakala ho lata ditshila mahaeng a lona.

Letsatsi:

Ha re etseng

Taaka setshwantsho mona sa motho ya sebeditsang mofuta wa mosebetsi oo o batlang ho o sebetse.

O ka rata ho etsa mosebetsi ofeng ha o qeta sekolo? Bolela hore hobaneng o rata ho etsa mosebetsi oo.

E etsetse kantle

- Leketla hodima jankele jimi mme o lebe pele o sebedisa ho itshwarella ho fanelanang.
- Wena le motswalle wa hao le etse kiribae. Bona hore o ka fihla bohole bo bokae.
- Titjhere o tla bapala mmimo. O etsa o ikutlwe jwang? O thabile, o hloname kapa o kokobetse.

Titjhere:
Mosaeno:
Mohla:

Mosebetsi o motle setjhabeng

Ha re bapiseng

Etsa mola ho tloha ho mofuta wa mosebetsi letsohong le letshehadi ho ya ho lentswe leo o ka le bapisang le lona ka letsohong le letona.

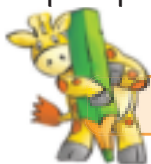
mohlophisi wa dipalesa
Ditimamollo
Ngaka
sephehi
seroki
titjhere
mokuti wa moriri
mongodi

buka
sekere
dijo
dipalesa
meriana
setimamollo
barutwana
diaparo

Ha re baleng

Kajeno Thabo o bile le letsatsi le maphathephathe. O qadile ka ho leba laeborari ho fumana buka e rutang ho bapala kerikete. O kopile mosebeletsi wa laeborari ho mo thusa. Hamorao a leba posong ho reka ditempe. Tseleng ho leba lapeng a kena tlilini ho nka meriana ya nkgono wa hae. O fetile tlelaong ya bolo ya lehae moo a botsitseng motsamaisa hore papadi e latelang e neng. Motsamaisa a mo bolella hore a tadime botong ya ditsebiso. Qetellong, ha a fihla lapeng, a fumana ntlo ya hae e tletse metsi. O hlokile ho bitsa polambara kaha peipi ya metsi ka kamoreng ya ho hlapa e phatlohile.

Ha re ngoleng

Bala dipotso tsena mme o akanye hore Thabo o tla reng ho e nngwe le e nngwe mme o e ngole.

Ke batho bafe ba bararo ba thusitseng Thabo kajeno?

Thabo o itseng ho mosebeletsi wa laeborari?

Thabo o itseng ho rakhemisi?

Thabo o itseng ho motsamaisi wa bolo setetiamo?

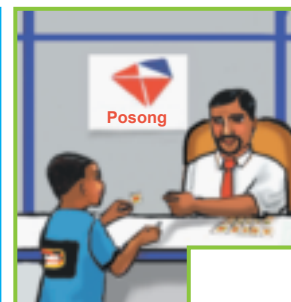
Thabo o itseng ho polambara?

Thabo o itseng posong?

Ha re etseng

Sheba ditshwantsho. Di bontsha Thabo a etsa mesebetsi ya hae kaofela, empa di kopakopane. Di tshwaye ka tatelano e nepahetseng.

Ha re etseng

Ha e le lekgetlo la hao, titjhere ya hao o tla o dumella hore o nke pampiri lebokoseng. Sheba lentswe sekotwaneng sa pampiri, empa o se ke wa e bontsha motho. O tla bona lebitso la mofuta wa mosebetsi. Jwale bontsha phaposi hore mosebetsi o na ke wa eng o sa re letho petsisa mosebetsi. Baithuti ba bang ba tshwanela ho fumana hore ke mofuta ofe wa mosebetsi oo o ba bontshang ona.

Ha re tsweleng pele

- Lahlela bolo ya tenese hodimo moyeng ebe o a e tshwara. E lahlele hape, hodimo haholo ebe o a e tshwara. E lahlele hodimodimo, ebe o a e tshwara.

Titjhere ya hao e tla o neha hulahupu.

- Beha hulahupu fatshe. Qhomisa bolo ka hara hulahupu ka letsoho la hao le letona mme o e kape ka letsoho le letshehadi. Ka mora moo etsa jwalo ka tsela e nngwe. Tsamaya o potoloha bokantle ba hulahupu mme o tlaplatlodise bolo ka hara yona. Etsa sena pele ka letsoho le le leng, ka mora moo ka le leng. Ema ka hara hula hupu o otlanya bolo hohle ka ntle ho hula hupu.
- Tsamaya matswedintsweke dipakeng tsa moo ho tshwauweng mme o tlaplatlodise bolo ya tenese ka nako e le nngwe.

Ha re etseng

Naha ya rona, Afrika Borwa

Sheba mmapa wa Afrika Borwa

Beha letshwao mmapeng ho Profense eo o dulang ho yona.

Jwale fumana toropo kapa motsemoholo wa heno o o etsetse sedikadikwe.

Letsatsi:

Ha re ngoleng

Sheba mmapa hape o arabe dipotso tsena.

O dula porofenseng efe?

Lebitso la sebaka seo o dulang ho sona ke lefe?

Ke Porofense e feng e haufi le porofense eo o dulang ho yona?

Ha batho ba dibaka tse ding ba tjhakela porofense ya hao ba batla ho bona eng?

Ha re ngoleng

Hopola o ilo tjhakela diporofense tse ding tse pedi. Ke porofense difeng tseo o batlang ho di tjhakela? Ngola ntho e le nngwe kapa tse pedi tseo o batlang ho di bona porofenseng ka nngwe.

Lebitso la porofense	Dintho tseo o batlang ho di bona

Mona Afrika Borwa ho na le dipuo tse leshome le motso o mong tsa semmuso. Ngola mabitso a puo tse nne. Na o bua kapa e mong wa metswalle ya hao o bua dipuo tsena? Ngola mabitso a bona pela puo tseo ba di buang.

	Dipuo tsa semmuso	Batho bao ke ba tsebang ba e buang
1.		
2.		
3.		
4.		

Ha re etseng

1 = kgubedu

2 = tala

3 = tshehla

4 = tshweu

5 = bolou

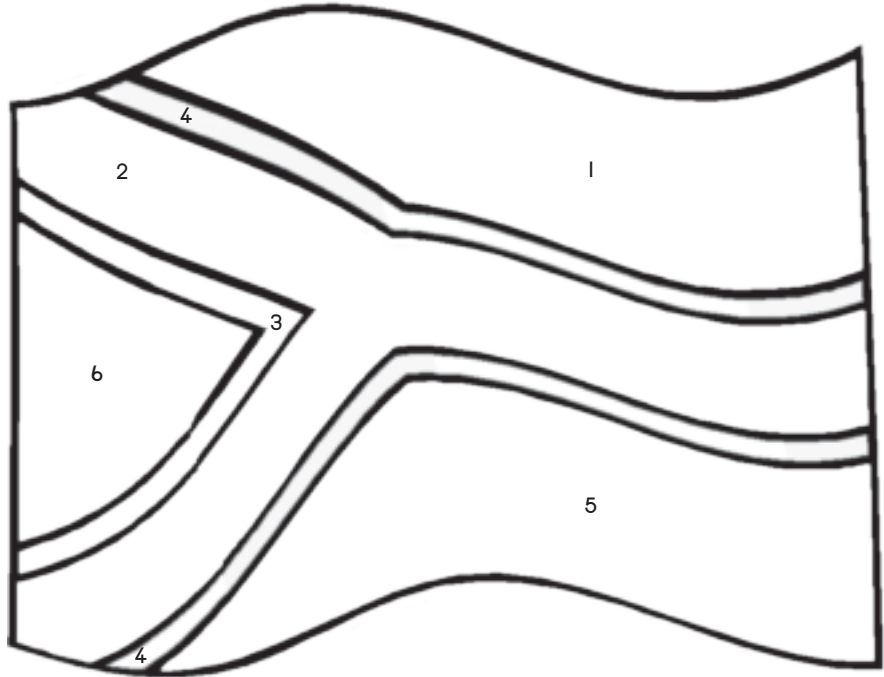

6 = ntsho

Afrika Borwa e fumane folakga e ntjha ka **27 Mmesa 1994**.

Sena ke setshwantsho sa folakga ya rona. Ke folaga ya naha ya rona hobane ke ya rona. E kgabise ka mmala.

Ha re bueng

Buisana le motswalle wa hao ka dibaka tseo o ka bonang folaga ya naha ya Afrika Borwa.

Na ho na le folakga ya Afrika Borwa sekolong sa hao?

Na ho na le dibaka tse ding motseng wa hao moo o ka bonang folakga?

Na seteishene sa mapolesa se na le folakga?

Ha re ngoleng

Re bona folakga ya naha diketsahalang dife?

Ngola diketsahalo tse 3 kapa 4 moo folakga ya naha e phahamiswang teng.

Ha re ngoleng

Bala dipolelo tsena. Kenya letshwao (✓) ha polelo e le nnete kapa (✗) ha polelo e fosahetse.

	✓	✗
Folakga e ile ya phahamiswa kgetlo la pele ka la 27 Mmesa 1994.		
Ho na le mmala e mmedi folakgeng.		
Afrika Borwa e bile le folakga e le nngwe ho tloha 27 Mmesa 1994.		
O ka bona folakga seteisheneng sa mapolesa.		

Ha re bueng

Sheba setshwantsho. Buisana le motswalle wa hao ka hore dibapadi tsa bolo ya maoto di etsang setshwantshong sena.

E etsetse kantle

Etsang sedikadikwe ka ho kopanya matsoho.

- Mathang le eme nqa e le nngwe.
- Tsamaya le leba pele maoto a 6.
- Qhomelang morao maoto a 10.
- Tlola makgetlo a 6 ka leoto le leng le le leng.
- Nka mehato e 3 ho le letshehadi le e 3 ho le letona.
- Tsamaya ka lekeke o fapanyetsa maoto.
- Ema!

Bontsha ditaelo:
Hodima dikarete tsa tataiso.

Pina ya setjhaba le seabo sa sefoka sa naha ya rona

Ha re baleng

Re na le pina e monate ya setjhaba. Lebitso la yona ke "Nkosi Sikelel' iAfrika" se bolelang "Morena boloka Afrika" Ditemana tse pedi tsa pele di ka seZulu, seXhosa le Sesotho. Tsa ho qetela tse pedi di ka Seburu le Senyesemane.

Ha re bineng

Ana ke mantswe a Nkosi Sikelel' iAfrika. Na o ka a bina?
A re lekeng.

	Mantswe a pina	Anthem ka English
Xhosa	Nkosi sikelel' iAfrika Maluphakanyisw' uphondo lwayo,	Lord, bless Africa May her spirit rise,
Zulu	Yizwa imithandazo yethu, Nkosi sikelela, thina lusapho lwayo.	Hear our prayers, Lord bless us, her children.
Sesotho	Morena boloka setjhaba sa heso, O fedise dintwa le matshwenyeho, O se boloke, O se boloke setjhaba sa heso, Setjhaba sa, South Afrika, South Afrika.	Lord, we ask that our nation be protected, That all conflicts are ended. Protect us, protect our nation, our nation, South Africa, South Africa.
Afrikaans	Uit die blou van onse hemel, uit die diepte van ons see, Oor ons ewige gebergtes waar die kranse antwoord gee,	Ringling out from the blue heavens, From our deep seas breaking round, Over ever-lasting mountains, Where the echoing crags resound.
English	Sounds the call to come together, And united we shall stand, Let us live and strive for freedom In South Africa our land.	

Letsatsi:

Ha re ngoleng

Batho ba bina pina ya rona ya setjhaba neng? Tshwaya ka letshwao la nepo (✓) ha eba polelo e le nnete kapa tshwaya ka sefapano (✗) ha eba polelo e fosahetse.

	✓	✗
Batho ba bina pina ya setjhaba kerekeng.		
Sehlopha sa bolo sa Bafana Bafana se bina Nkosi Sikelel' iAfrika pele ba bapala bolo.		
Re bina pina ya naha sekolong		

Ha re baleng

Ha motho e mong a bona ka moo o saenang kateng (mokgwa o ikgethang oo o ngolang lebitso la hao kateng) lengolong, ba a tseba hore lengolo le tswa ho wena. Sefoka sa naha se tshwana le mosaeno wa naha. Ha re bona sefoka sa naha bukeng kapa raporotong, re tseba hore e hlaha mmusong wa Afrika Borwa. Sefoka sa naha ya rona se na le ditshwantsho tse ngata ho yona. Se seng le se seng se na le tlhaloso ya bohlokwa.

Mmamolangwane ka mapheo a phahameng ka mokgwa wa borena o hlokometse setjhaba sa rona.

Letsatsi le tjhabang, le bolela kganya le bophelo

Palesa ya protea, ke letshwao la botle ba naha.

Lerumo le koto di robaditswe fatshe, ho bontsha kgotso naheng

Meno a matelele a tlou, a emetse bohale ba rona

Thebe, e bontshang hore re loketse ho tobana le ntho efe kapa efe e ka re etsahallang

Ditsejana tsa koro, di bontsha monontsha, wa naha ya rona, ho etsa bokgoni ba hore re leme dijo tse lekaneng bakeng sa ho jewa.

Lepetjo la rona, Ike e:/xarra//ke, e leng ka puo ya Khoisan e hlalosa, "batho ba fapaneng kopanang"

Ditshwantsho tse pedi tsa MaSan, ho re hopotsa batho ba mehlang ya kgale ba neng ba phela naheng ena ya rona.

Ha re bueng

Bua le motswalle wa hao ka hore o kile wa bona sefoka sa naha hokae. Na o ka bontsha motswalle wa hao sefoka sa naha hona jwale.

Ha re ngoleng

Ngola dibaka tse ding tse 2 kapa 3 moo o boneng Sefoka sa Naha.

Sefoka se setjha sa Afrika Borwa

Ha re baleng

Sheba ditshwantsho. E nngwe le e nngwe ya tsona ke letshwao la setjhaba sa Afrika Borwa. Letshwao le emela ho hong. Matshwao ana kaofela a emetse Afrika Borwa.

Ha re ngoleng

Ngola sehlohwana bakeng sa setshwantsho ka seng sa matshwao a naha a ka tlaase. Sebedisa e le nngwe ya tse latelang:

Tshepe

Kalejone

Sefate se sesehla

Mamasianoka

Morena Protea

Ha re etseng

Etsa setshwantsho sa pente ka se seng sa matshwao ana. Bisanang ka mmala ho tshwareha le sebopeho.

Letsatsi:

Ha re ngoleng

Qetella dipolelo tse latelang. Sebedisa mantswe ana.

sefate se sesehla

porotea wa morena

rakebi

tlhapi

5

hlano

sente tse hlano

phoofolo

Palesa ya rona ya naha _____.

Sefate sa rona sa naha _____.

Tshepe ke _____ ya naha.

Nonyana ya rona ya setjhaba e hlaha _____ tjheleteng.

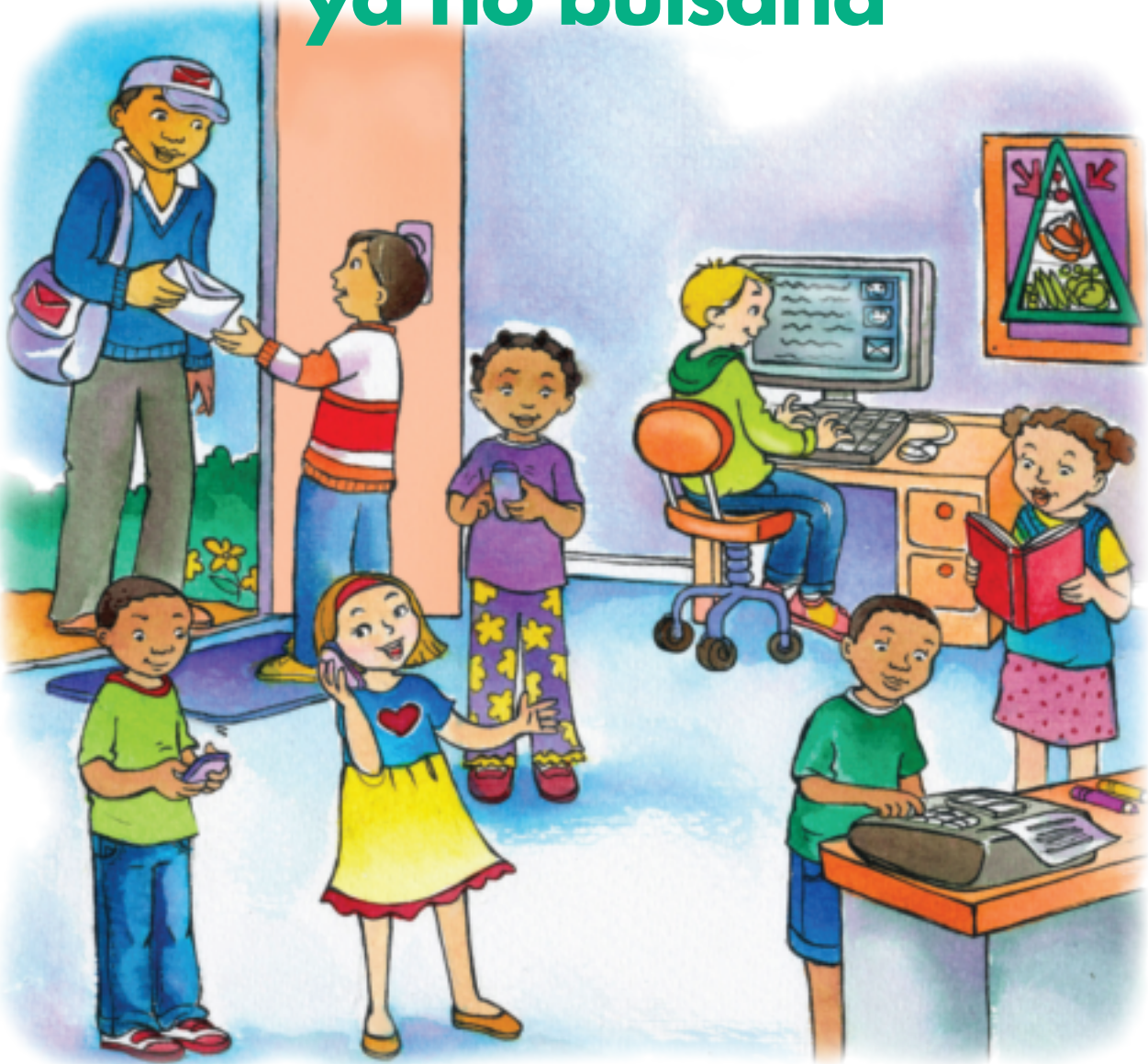
Phoofolo ya rona ya setjhaba e jeresing ya sehlopha sa _____.

Ho na le dipuo tse _____ pineng ya rona ya naha.

Kalejone ke _____ ya rona ya setjhaba.

Mekgwa e fapaneng ya ho buisana

Ha re bueng

Sheba setshwantsho mme le buisane le motswalle wa hao ka mekgwa e fapaneng ya ho buisana eo le e bonang setshwantshong.

Ha re baleng

Ho bua ke mofuta wa puisano oo re o tsebang kaofela. Re ka etsa puisano ka ho ngola. Ka nako e nngwe puisano e ka etswa ka ntle le puo. Sheba ditshwantsho tsena. Se seng le se seng se re bolella ntho e nngwe ka ntle le puo. Sheba ditshwantsho tse leqepheng le latelang. Setshwantsho se seng le se seng se re bolella ho hong ntle le ho sebedisa puo.

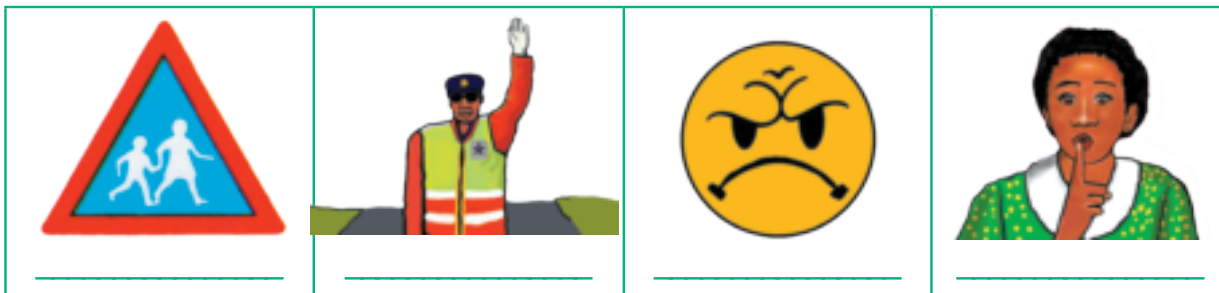

Letsatsi:

Ha re ngoleng

Sekgeong se ka tlasa ditshwantsho, ngola seo setshwantsho se seng le se seng se se bolelang.

Ha re etseng

Tadima dipolelo tsena tse mabokoseng

Re ka bolella motho e mong dintho tsena kaofela re sa bue. Nehelanang sebaka le motswalle wa hao ho bontsha ka moo re buisanang ka teng.

Dula pela ka.

Ha ke tsebe.

Ke halefile.

Etlo mona.

Tjhe.

Thola.

Ee.

Ha re baleng

Ha o bua le motho founung, hopola hore ha a o bone. Ha o sebedisa matsoho le sefahleho sa hao, Ha ba bone seo o se tjhong. Empa o ka sebedisa lentswe la hao, hobane ba ka o utlwa. O ka etsa lentswe la hao le utlwahale le thabile kapa le hlona mme ba tla utlwa seo o se tjhong.

Ha re etseng

Wena le motswalle wa hao le fapanyetsane sebaka ka ho bolela dipolelo tsena. Bontsha maikutlo ka sefahleho sa hao, matsoho le lentswe.

Bolela polelo

Ntate wa ka o nkisitse laeaborari.

Re ile toropong ka tekesi.

Ke dutse hae ka Moqebelo.

Nkgono wa ka o kgutlela hae.

Ho ne ho na le lerata le leholo.

Kajeno ke Labone.

Maikutlo

thabile

thabile

halefile

hlomohile

tshohile

thabile

Titjhere:

Mosaeno:

Mohla:

Jwale bitsa polelo hape. Lekgetlong lena, sebedisa lentswe la hao **FEELA** ho bontsha maikutlo a hao.

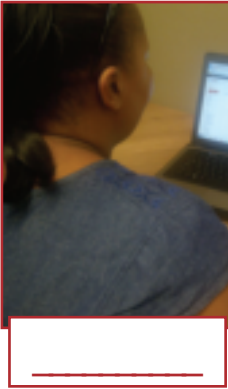
Ho buisana ka ho ngola le ka mantswe

Ha re ngoleng

Re sebedisa ho ngola bakeng sa mefuta e mengata ya dipuisano. Sheba ditshwantsho o ngole lebitso le nepahetseng tlasa setshwantsho se seng le se seng. Sebedisa le leng la mantswe ana.

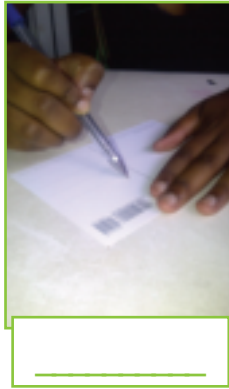
SMS

imeili

lengolo

fekse

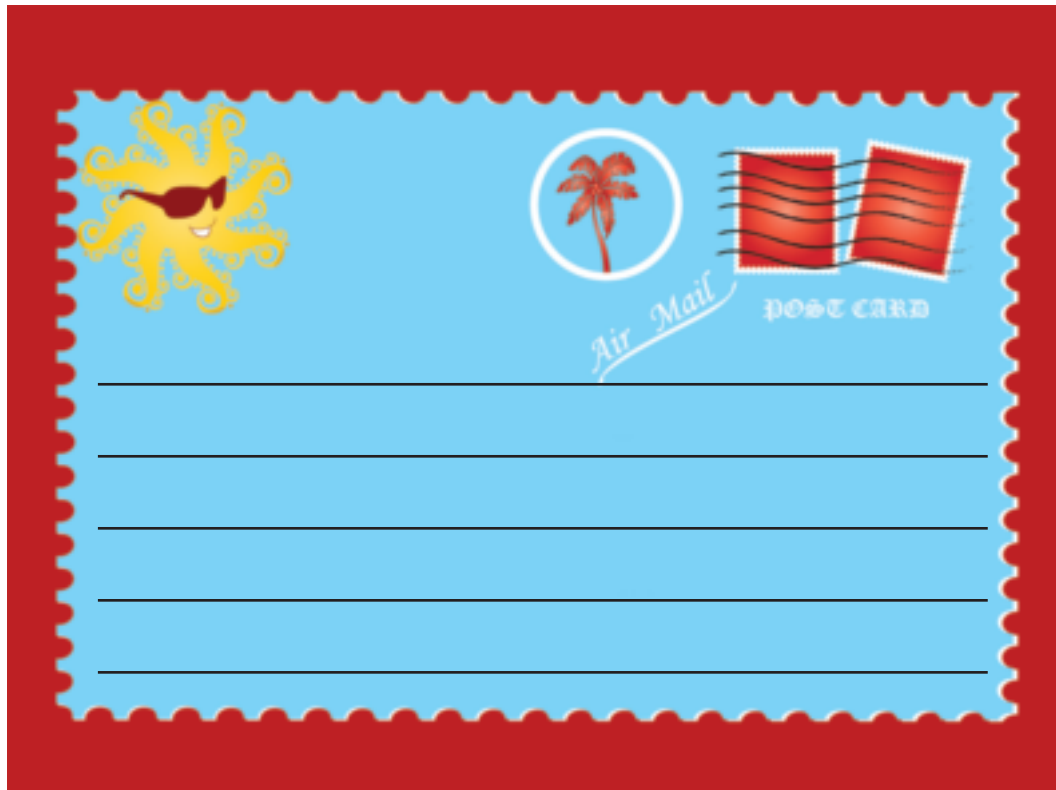

posekarata

Ha re ngoleng

Etsa e ka o nakong ya phomolo toropong eo o so kang o ba ho yona pele. Ngolla motswalle wa hao posekarete ka ntho e nngwe le e nngwe eo o e boneng le ho e etsa.

Letsatsi:

Ha re etseng

Jwale sebetsa le motswalle wa hao.

- Dulang le furallane mme le etse e ka le buisana ka founu.
- Nehenang sebaka sa ho bua ka nako ya phomolo.
- Sebedisa lentswe la hao ho fetisa maikutlo a hao.

Ha re bueng

Sheba setshwantsho o bue le motswalle wa hao ka sona. Bana ba sebedisa mantswe a bona jwang? Bua ka tsela tse ding tsa ho sebedisa lentswe ho fetisa molaetsa.

Ha re tsweleng pele

A re bapaleng kerikete.

- Ikaroleng dihlopha tse pedi.
- Nka qeto hore ke sehlopha sefe se tlo otlala bolo le hore ke sefe se tlo akgela le ho thibela bolo.
- Na o tseba melawana ya kerikete? Ha eba o sa e tsebe, titjhere ya hao e tla o thusa.

Ha re etseng

Tsela tse ding tsa ho etsa puisano

Na o tseba tsela eo posekarete ya hao e tla e latela ho fihla ho motswalle wa hao? Bala tlhaloso ya mohato tseleng eo. Jwale sheba ditshwantsho. Nomora ditshwantsho o di bapise le ditlhaloso.

1

O ngola posekarete ya hao.

2

O reka setempe o se kgomaretse posekareteng ya hao.

3

O posa posekarete lebokoseng la poso.

4

Koloi ya poso e isa posekarete ya hao posong.

5

Posong, posekarete ya hao e ya hlophuwa, e nto behwa le mangolo a mang a yang toropong e le nngwe.

6

Jwale posekarete ya hao e romelwa ka terene kapa ka sefofane ho ya posong ya toropo eo.

7

Monna wa poso ya sebetsang posong o romela posekarete ntlong ya motswalle wa hao.

56

Kotara ya 4 – Beke ya 4

Ho buisana ka papatso le ka mmino

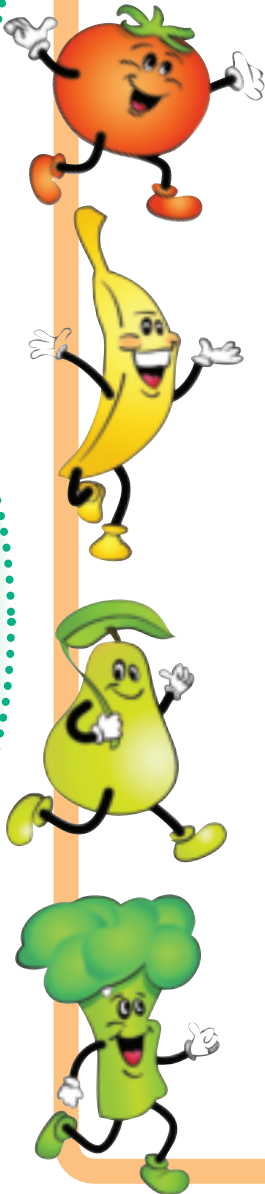

Ha re etseng

Papatso ke mokgwa o mong wa puisano. Rala phousetara ya hao ho phatlalatsa lero le letjha la ditholwana. Kenya dintho tse latelang phousetareng ya hao:

- Lebitso la lero la tholwana
- Theko ya lero la tholwana
- Setshwantsho sa tholwana
- Tlhaloso ya lero la tholwana
- Tlhaloso ya batho ba ka ratang lero la tholwana
- Moo batho ba ka rekang lero la tholwana

E bontshe metswalle mme le buisane ka mebala le dibopeho tseo o di sebedisitseng.

Letsatsi:

Ha re bueng

- Bua le motswalle wa hao hore o ka beha phousetara ya hao hokae.
- O batla ho etsa bonnete ba hore batho ba bangata ba e bone.

Ha re etseng

Mmino ke mokgwa o mong wa puisano. Bua le motswalle wa hao ka dipina tse fapaneng tseo o di tsebang.

- ♪ Nehanang sebaka sa ho bina pina e le thabisang.
- ♪ Jwale bina pina e o tsamaisang.
- ♪ Hobaneng e le pina e monate bakeng sa ho tsamaya?
- ♪ Le bina neng sekolong?
- ♪ Bina pina eo o e ratang haholo.
- ♪ Bolella motswalle wa hao hobaneng o e rata.

Ha re tsweleng pele

Ikaroleng dihlopha tse nne.

Le tlilo etsa lebelo la ho neheletsana.

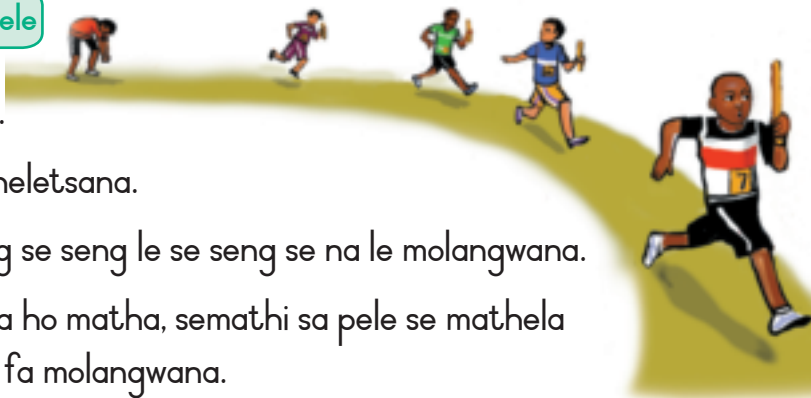
Semathi sa pele sehlopheng se seng le se seng se na le molangwana.

Ha titjhere a etsa sesupo sa ho matha, semathi sa pele se mathela semathing sa bobedi ho mo fa molangwana.

Semathi sa bobedi se matha se fane ka molangwana ho semathi sa boraro.

Semathi sa boraro se a matha se fe molangwana semathi sa bone.

Ba mathela kgweleng ya makgaolakgang.

57

Kotara ya 4 – Beke ya 5

Re buisana jwang ha re sa utlwe?

Ha re etseng

Re sebedisa ditsebe tsa rona ho utlwana. Taaka setshwantsho sa motho ya mametseng. Bontsha hore o mametse eng.

Ha re ngoleng

Araba dipotso tsena.

Na o rata ho mamela seyalemoya? Bolela hobaneng.

O ka fumana ditaba difeng seyalemoyeng?

DJ wa seyalemoya o etsa eng?

Letsatsi:

Ha re etseng

Etsa e ka o bala ditaba seyalemoyeng. Sebedisa lentswe la hao ho etsa hore bamamedi ba be le kgahleho ya ho mamela. Sebedisa mantswe ana:

Difefo le morwallo

Nako ya phomolo ya dikolo

Sephethephethe mebileng

Bana ba Kereiti ya 2

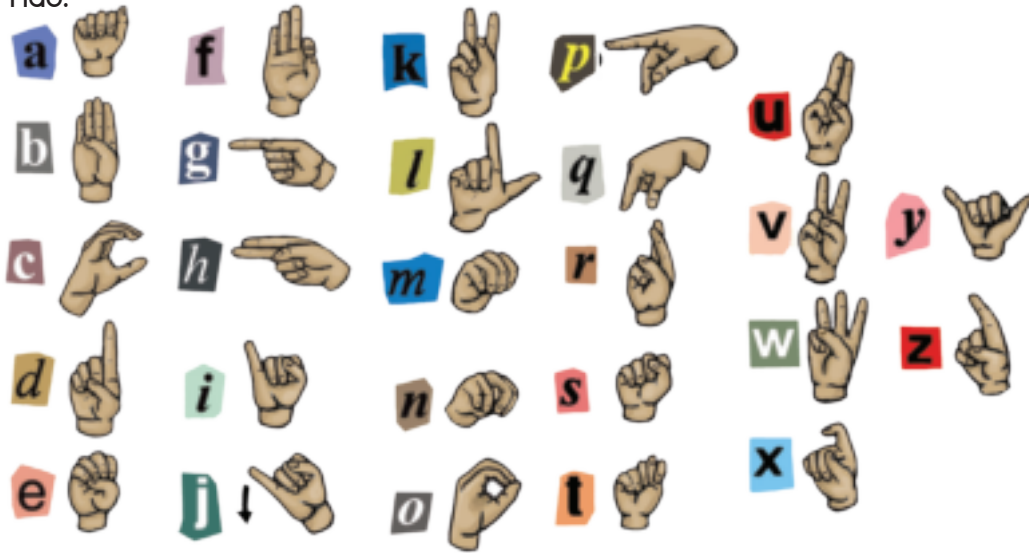
Kgau ya mmetse

Bafana Bafana

Ha re baleng

Batho ba sa itekanelang ba ye ba fumane mekgwa e fapaneng ya ho buisana. Mohlala, batho ba bangata ba sa utlweng ditsebeng ha ba kgone ho ithuta ho bua. Ba sebedisa matshwao ka matsoho le menwana ho buisana le batho ba bang. Re bitsa sena puo ya matshwao (sign language). Matshwao a fapaneng a na le meelelo e fapaneng. Sheba alefabethe ya matshwao a puo ka tlase. Leka ho bitsa lebitso la hao ka mongolo wa puo ya matsoho. Jwale sebedisa puo ya matsoho ho dumedisa motswalle wa hao.

Ha re ngoleng

Tekolo ya mosebetsi o fetileng. Bala dipotso o etse letshwao (✓) kapa (✗) lebokoseng le nepahetseng.

Ho itlhlahloba

Ho ile ha ba bonolo ho saena, lebitso la ka ka puo ya matshwao.

Ke ne ke utlwisisa puo ya matshwao ya motswalle wa ka.

Ke natefetswe ke puisano ya matshwao a puo.

Ha re etseng

Kwala mahlo a hao o nahane ka dintho
tseo o ke keng wa di etsa ha mahlo a
hao a kwalehile.
Na o ka bala buka?
Na o ka ngola?
Na o a tseba ha motswalle wa hao a
bososela?
Motswalle wa hao o apere eng kajeno?
Bula mahlo a hao o netefatse. O ne o
nepile kapa tjhe?

Ha re baleng

Batho ba difofu, ba sa boneng mahlong,
ba sebedisa alefabete ya Braille ha
ba bala le ha ba ngola. Alefabete
ya Boreili e sebedisa matheba
ao o ka a utlwang ka menwana
leqepheng. Ha batho ba
tsebang Boreile ba mathisa
menwana ya bona mathebeng,
ba ka bala mantswe ka
menwana.

Alefabete ya mongolo wa
Braille o ile wa sibollwa ke monna
ya bitswang Louis Braille, ya neng a
sa bone mahlong.

Letsatsi:

Ha re baleng

Sheba Alefabeto ya Boreili.

A	B	C	D	E	F	G	H	I
J	K	L	M	N	O	P	Q	R
S	T	U	V	W	X	Y	Z	

Ha re etseng

Ngola lebitso la hao ka Boreile.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Ha re ngoleng

Itlhatlhobe mosebetsing o fetileng. Bala dipotso o etse letshwao
(✓) kapa (✗) lebokoseng le nepahetseng.

Boitlhatlhobo

Nka tekena lebitso la ka ke sebedisa puo ya matshwao.

Nka ngola lebitso la k aka boreili.

Bosiu le motshehare

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho tsena o bue le motswalle wa hao ka tsona.

Ha re ngoleng

Sheba ditshwantsho hape o arabe dipotso tsena.

Ke setshwantshong sefe moo e leng bosiu?

Bolela hore hobaneng o nahana jwalo?

Ke eng eo o e ratang haholo – motshehare kapa bosiu? Hobaneng.

Re ka sebedisang ho etsa kganya ha ho le lefifi?

Letsatsi:

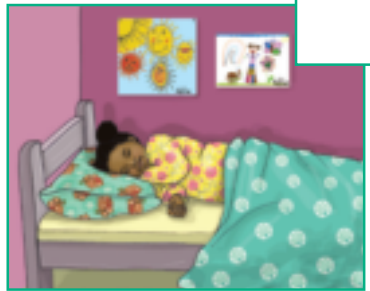
Ha re bueng

Sheba ditshwantsho mme le buisane ka tsona le motswalle wa hao. Totjihe e hloka eng hore e sebetse? O tlameha ho etsa eng ho kgantsha totjihe:

Ha re ngoleng

Nomora ditshwantsho tsena ka tatelano e nepahetseng ho bontsha seo Refilwe a se entseng ho tloha nakong ya dijo tsa mantsiboya ho fihlela a ilo robala.

Jwale kgetha se tla etsang hore setshwantsho se seng le se seng se kgahle lenaneng le tafoleng. Ngola nomoro ya setshwantsho se nepahetseng haufi le nomoro.

O kgathetse ebile o ilo robala hang hang.	
O a tola.	
Refiloe le ba lelapa labo ba rata ho qoqa, ho ja dijo tsa mantsiboya mmoho le ho phetelana ditshomo mantsiboya.	
Jwale ke nako ya hore Refilwe a robale.	
O hlatswa meno a hae ka borashe.	
Ka morao ho dijo tsa mantsiboya ba thusa kaofela ho hlatswa dijana le ho hlwekisa kitjhini.	

60

Kotara ya 4 – Beke ya 6

Ditoro le ditakatso bosiu

Ha re etseng

Iketsise e ka o bile le toro e makatsang. Etsa setshwantsho ka toro ya hao.

Ha re ngoleng

Jwale ngola dipolelo tse mmalwa ka toro ena.

Ho etsahetse eng?

O bone eng?

O ile wa ikutlwa jwang?

Letsatsi:

Ha re ngoleng

Batho ba bang ba re ha o ka bona naledi ya motjhotjhonono, o tshwanela ho etsa kopo ya hao. Iketsise e ka o bone naledi ya motjhotjhonono, o nto ngola toro ya hao.

Ke lakatsa.....

Nka rata ho lora ka....

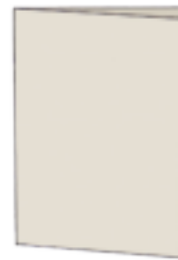
Ha re etseng

O tla hloka:

- Pente ya mofuta o mong le o mong
- Borashe ba ho penta
- Pampiri e tshweu
- Metsi a ka botlolong kapa ka koping ho hlwekisa borashe ba ho penta

Seo o tlamehang ho se etsa:

Mena leqephe halofo, jwale le bule hape. Mena lehlakoreng le leng, tlotsa setshwantsho sa hao moo o apereng diaparo tsa ho robala ka mmala. Jwale mena pampiri halofo hape pikitla ka matsoho hodima yona. Ha o bula pampiri hape, o tla bona setshwantsho se tshwanang le sa hao ka lehlakoreng le leng. Phuthuloha: beha matsoho a hao mpeng.

Ha re tsweleng pele

Iphuthumatse: Honyetsa mahetla a hao, etsa hore matsoho a hao a be bobebe, hlohlora diatla tsa hao. Tsoka letsoho la hao le letona o le ise pele le hohle. Etsa hona ha tshela. Etsa seo hape ka letsoho la hao le letshehadi. Tsokela letsoho la hao le letona morao ha tshela. Etsa seo hape ka letsoho la hao le letshehadi. Jwale tsoka matsoho a le mabedi o a ise makgetlo a tshelatseng. Jwale a tsokoletse morao. Jwale tsokoletsa letsoho le leng morao le le leng pele ka nako e le nngwe. Etsa sena makgetlo a tshelatseng, o nto tjhentjha matsoho. Phomola: Beha matsoho a hao mpeng ya hao. Hemela ka hare, tlase ho ya mpeng, ho fihlela o bona matsoho a hao a arohana. Hemela ka ntle butle, ka bobebe. Etsa sena hane.

Mosebetsi wa bosiu le motshehare

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho o bue le motswalle wa hao ka tsona. Ke batho bafeng ba sebetsang bosiu? Ke batho bafeng ba sebetsang motshehare?

Ha re ngoleng

Ke batho bafeng ba etsang mosebetsi wa bona motshehare le bosiu? Etsa letshwao (✓) pela setshwantsho se nepahetseng.

 ☐	 ☐	 ☐	 ☐
 ☐	Re sebetsa bosiu le motshehare.		 ☐
 ☐			 ☐
 ☐			 ☐
 ☐	 ☐	 ☐	 ☐

Letsatsi:

Ha re bueng

Bua le sehlotshwana sa hao ka batho ba sebetsang bosiu feela.

Na matijhere a sebetsa bosiu feela?

Na balebedi ba sebetsa bosiu feela?

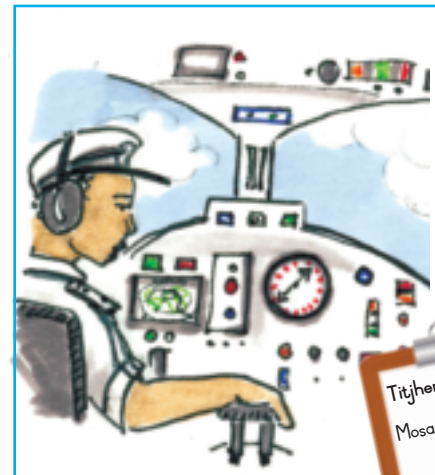
Na ho na le motho eo o mo tsebang ya sebetsang bosiu feela. O etsa eng?

Ha re ngoleng

Bolela mofuta wa mosebetsi oo motho e mong le e mong a o etsang bosiu.

Titjhere: _____
Mosaeno: _____
Mohla: _____

Ho etsa mosebetsi o motle bosiu

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho o bue le motswalle wa hao ka tsona.
Ditshwantsho tsena di o phetela pale efe?

Letsatsi:

Ha re ngoleng

Sheba ditshwantsho hape o arabe dipotso tsena.

O nahana hore ngaka e itseng ho morafi?

Morafi o sebedisa eng ho bona tlasa lefatshe?

Hobaneng ho na le molebedi ya hlokomelang sepetlele?

Na ho na le motho eo o mo tsebang ya sebetsang bosiu? O etsa mosebetsi wa mofuta ofeng?

Na ho a kgoneha hore motho ofe kapa ofe a sebetse nako yohle? Bolela hobaneng o nahana jwalo.

Ha re tsamayeng

- Hlwella hodimo o theohele fatshe mehato e leshome. Ema o hemele fatshe.
- Hlwella hodimo o theohele fatshe mehato e leshome. Bula o kwale diatla tsa hao ha o ntse o etsa sena.
- Hlwella hodimo o theohele fatshe mehato e leshome hape. Hlohlora matsoho a hao.
- Jwale etsa mehato e leshome e qetellang ho ya hodimo le tlase. Opa matsoho ha o ntse o etsa sena.

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho mme le buisane ka tsona le motswalle wa hao. Sheba hore ke diphoofolo tse kae tseo o ka tsebang mabitso a tsona. Na o kile wa bona tse ding tsa diphoofolo tsena?

Ha re baleng

Diphoofolo tse ngata di ipata le ho robala motshehare, di tsamaya hohle bosiu feela. Re di bitsa ka hore ke diphoofolo tse tsamayang bosiu, tse robalang motshehare. Diphoofolo tse ding tse tsamayang bosiu mme di robala motshehare di dula moo ho tjhesang ebile ho omeletse haholo nakong ya motshehare. Sheba hore ke diphoofolo tse kae tseo o ka tsebang mabitso a tsona. Di emela ho phole pele, ha letsatsi le diketse, di tswela ka ntle. Ho na le diphoofolo tse tsomang bosiu. Diphoofolo tse ding tse tsamayang bosiu di robala motshehare di ipatela diphoofolo tse ding tse di tsomang nakong ya motshehare. Ho boetse ho na le diphoofolo tse ding tse tsamayang bosiu tse robalang motshehare di tsoma bosiu.

Ha re ngoleng

Jwale araba dipotso tsena.

Hobaneng diphoofolo tse ding di tsoma bosiu?

O utlwile diphoofolo difeng bosiu?

Letsatsi:

Ha re ngoleng

Bala dipolelo tsena. Etsa letshwao (✓) lebokoseng ha o nahana hore polelo e nepahetse. Etsa letshwao (✗) ha o nahana hore e fosahetse.

Boitlhatlhobo

	✓	✗
Diphoofolo tse tsamayang bosiu mme di robala motshehare di kgona ho utlwa hantle.		
Diphoofolo tse ding di robala motshehare hore di dule di phodile.		
Diphoofolo tse tsamayang bosiu mme di robala motshehare di kgona ho nkgella haholo		
Dinonyana ke diphoofolo tsa letsheare lohle.		

Ha re baleng

Diphooko di robala motshehare empa di tswela ka ntle bosiu hore di tsome. Di na le mahlo a maholo a shebang pele, jwale ka a rona. Diphooko di bona hantle haholo ha kgwedi e tjhabile. Ha di bone ha ho le lefifi haholo. Diphooko di na le manala a matla a bohale. Di a sebedisa ho tshwara diphoofolo tse nyane tseo di di tsomang. Mapheo a tsona a kwahetswe ka masiba a bonolo. Masiba a thusa diphooko ho fofa di kgutsitse hore diphoofolo tse di tsomang di se ke tsa di utlwa

Ha re ngoleng

Bala ka diphooko hape o nto araba dipotso tsena.

Diphooko di kgona jwang ho tshwara diphoofolo tseo di di tsomang?
Diphooko di tsoma diphoofolo tse nyane kapa tse kgolo?
Diphooko di na le manala a mofuta ofeng?

Titjhere:
Mosaeno:
Mohla:

Phoofolo e dulang e bolokelehile bosiu

Ha re bueng

Sheba setshwantsho o bue le motswalle wa hao ka sona. O tseba lebitso la phoofolo ena? O kile wa e bona?

Ha re baleng

Dinoko di robala motshehare. Bosiu di batla dijo. Di sebedisa manala a tsona a bohale ho tjheka metso le dikotwana tseo di di jang. Di rata ho ipata ka tlasa majwe. Di na le masiba hohle mmeleng. Masiba a tsona e ka re meutlwa ka bohale. Ha phoofolo e tsomang e atamela ho yona, Noko e tjhetjhella morao e nto hlaba setsumi ka masiba. Masiba a yona a wela fatshe hore e tsebe ho matha. Setsumi se be se utlwile bohloko hoo se sitwang ho lelekisa noko.

Ha re ngoleng

Jwale araba dipotso tsena.

Phoofolo ena e bitswa eng?
E etsang ha phoofolo e tsomang e atamela haufi le yona?
E dula kae?
E ja eng?
Na ke phoofolo e phelang bosiu?

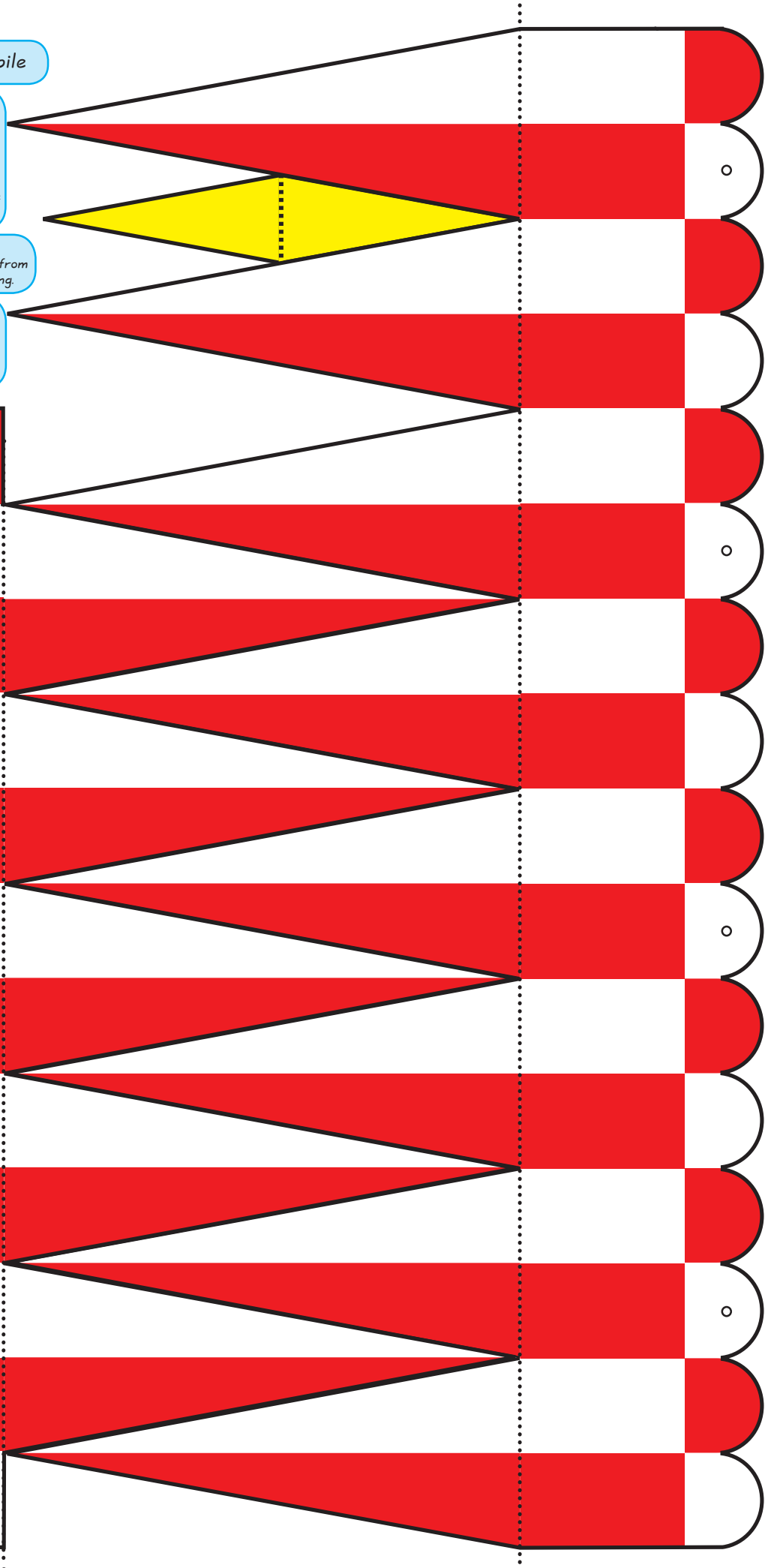

Make a circus mobile

Cut out the circus tent roof on the solid black lines. Glue the ends together to form a circle. Now join all the points together at the top with celotape.

Cut out the circus characters and hang them from the circus tent with string.

Fold the flag around the string at the top and glue it. Fold the stars around the string and glue it.

glue here

glue here

